

A black and white photograph of a highly ornate Baroque altar. The altar features a large, central monstrance with a figure inside, surrounded by intricate carvings and statues. To the left, there is a large, ornate structure that looks like a baptismal font or a large vase, also decorated with carvings and statues. The background shows the interior of a church with high ceilings and architectural details.

Adolf Kajpr

Ministerium verbi

Kázání
o mši svaté,
o posledních
věcech člověka
a o rozličných
aspektech víry

Ministerium verbi

Kázání o mši svaté, o posledních věcech člověka
a o rozličných aspektech víry

Adolf Kajpr

K vydání připravil a úvodní studii
a poznámkami opatřil Vojtěch Novotný

Recenzovali:

doc. PhDr. Tomáš Petráček, Ph.D., Th.D.

doc. ThDr. Rudolf Svoboda, Th.D.

Vydala Univerzita Karlova

Nakladatelství Karolinum

Redakce Václav Hozman

Grafická úprava Jan Šerých

Sazba DTP Nakladatelství Karolinum

Vydání první

© Univerzita Karlova, 2017

Text © Adolf Kajpr – heirs, 2017

Editor © Vojtěch Novotný, 2017

Cover photo © Oto Palán, 2017

Na obálce: kazatelna v kostele sv. Ignáce z Loyoly
na Karlově náměstí v Praze (foto: Oto Palán)

ISBN 978-80-246-3468-5

ISBN 978-80-246-3494-4 (online : pdf)

Univerzita Karlova v Praze
Nakladatelství Karolinum 2017

www.karolinum.cz
ebooks@karolinum.cz

*Připsáno s vděčností
P. Josefu Čunkovi SJ*

Obsah

Adolf Kajpr SJ – služebník Slova (<i>Vojtěch Novotný</i>)	11
O mši svaté	45
Úvod	46
Mše katechumenů	54
Stupňová modlitba	54
Introit	60
Kyrie	64
Gloria	66
Orace	71
Epištola	75
Graduale	78
Evangelium	82
Credo	86
Mše věřících	92
Obětování	92
Příprava darů	92
Obětování chleba	95
Obětování kalicha	97
Závěr offertoria	100
Secreta	108
Preface	109
Sanctus	118
Mešní kánon	123
Modlitba za Církev	123
Vzpomínka na živé	129
Mezi úkonem	131
Modlitby před proměňováním	135

Proměňování	139
Proměňování chleba	139
Proměňování vína	142
Tajemství víry	145
Modlitby po proměňování	149
Unde et memores	149
Supra quae quaesumus	151
Supplices te rogamus	155
Vzpomínka na zemřelé	158
Nobis quoque peccatoribus	163
Závěr kánonu	167
Modlitba Páně	170
První tři prosby	170
Další čtyři prosby	174
Embolismus	180
Agnus Dei	183
Pax	188
Přípravné modlitby před přijímáním	192
Domine Iesu Christe	192
Perceptio Corporis	197
Přijímání kněze	200
Příprava na přijímání	200
Přijímání Těla Páně	204
Mezi přijímáním	208
Přijímání Krve Páně	210
Přijímání věřících	211
Po přijímání	216
Modlitby při abluci	216
Antifona po přijímání	220
Modlitba po přijímání	224
Propuštění	227
Požehnání	231
Závěrečné evangelium	232
O posledních věcech člověka	259
Křesťanství je definitivní odpověď na otázku smrti	260
Víra v Krista přemáhá strach ze smrti	265
Touha po nekonečném životě	270
O andělech	274
Omyly ve věci nesmrtelnosti	279

Osobní soud	283
Očistec	287
Peklo	292
I.	292
II.	296
III.	300
Nebe	304
I.	304
II.	308
III.	312
IV.	316
V.	320
Vzkříšení z mrtvých	325
I.	325
II.	329
III.	333
Poslední soud	337
 O rozličných aspektech víry	 343
Víra v Ježíše Krista, Syna Božího	344
O zázracích Kristových	349
Ježíšovo lidské Srdce, Srdce Boha samého	356
Ježíšovo Srdce, zjevení pravé lásky	362
Ježíšovo probodené Srdce, zdroj života	367
Spočinutí ve vševládající ruce Boží	373
Čas Božího navštívení	378
Ježíšův pláč nad Jeruzalémem	380
Pán je blízko	384
Boží tělo	387
Smrt Ježíše Krista	391
Maria, odlesk mateřské lásky Boží	398
Maria, Nástroj Ducha svatého	402
Maria, Panna čistá	407
Maria, Hvězda jitřní	412
Maria, Matka Bolestná	419
Maria v každodennosti křesťanské víry	423
Maria, Matka Bolestná, v pekle války	425
Sv. Josef, poutivec Boží, aneb Nepokradeš!	431
Žít životem svatých (o bl. Anežce České)	436
Připodobňovat se Kristu	438

Kristus cesta – křesťan poutník (o sv. Vojtěchu)	441
Prosbá o víru Církve (bratři soluňští vs. Jan Hus)	446
Mše svatá	451
Prosebná modlitba	455
Adorace I	459
Adorace II	464
Posvěcení	467
Láska	473
I.	473
II.	478
III.	482
Kristova křížová cesta	489
I.	489
II.	493
III.	497
Abstract	502
Jmenný rejstřík	513
Biblické osoby	513
Další osoby	515
Rejstřík biblických míst	518
Starý zákon	518
Nový zákon	520

Adolf Kajpr SJ – služebník Slova

Vojtěch Novotný

Adolf Kajpr SJ (1902–1959), „ohnivý kazatel, exercitátor, zpovědník, duchovní vůdce, publicista a vydavatel katolického tisku, nezdolný *opinionmaker*, představoval obtížnou výzvu pro obě diktatury, které se všemi prostředky snažily jeho činnost potlačit a umlčet jej. Nacisté jej poslali na čtyři roky do koncentračních táborů v Mauthausen a Dachau (1941–1945), komunisté na takřka deset let do pevnosti Leopoldov na Slovensku, jedné z nejnechvalněji proslulých věznic režimu. Název, který byl vězňům dán, mukl (muž určený k likvidaci), se v Kajprově případě konkretizoval roku 1959, kdy zemřel ve věku 57 let, po devíti letech trýznění. Všichni, kdo jej poznali, se jednomyslně shodují ve svědectví, že Kajpr žil a zemřel *in fama sanctitatis et fama martyrii*“, v pověsti svatosti a mučednictví.¹

Jedním z nejpřednějších rysů této vzácné osobnosti je její mimořádná schopnost konat *diakonia tú logú*, službu slova, jež definuje apoštola (srov. Sk 6,4). Míňeny jsou různorodé formy hlásání radostné zvěsti o tom, že Ježíš je Boží Logos, vnitřně smysluplné, pravdivé a rozumné Slovo, jímž vyjadřuje svou absolutní dobrotu a náklonnost Bůh Otec, který je s tímto svým Synem spojen láskou Ducha svatého, a že je toto společenství Trojice v Kristu ukřížovaném a vzkříšeném vydáno všem lidem. Tohoto Krista a jeho dílo proto Kajpr hlásal jako kazatel a téhož Krista se snažil odhalovat ve všech dimenzích lidského života a ve všech dějinných událostech jako publicista. To proto, aby se mohli lidé ke Kristu přimknout, aby z jejich jednání, vedeného poznáním pravdy, sálala „láska, jako v Trojici vychází ze Slova Duch svatý“, a aby se takto blížili „ideálu, jímž je Civitas Dei“.²

1 ČEMUS, Richard. Vojtěch Novotný, Maximální křesťanství. Adolf Kajpr SJ a list Katolík. *Archivum Historicum Societatis Iesu* 2013, roč. 82, č. 163, s. 309.

2 Srov. KAJPR, Adolf. Logos. *Na hlubinu: revue pro vnitřní život* 1939, roč. 14, č. 1, s. 7–9: „Být

Diakonia tú logú, ministerium verbi, služba Slovu službou slova: to je povolání a charisma, které Adolf Kajpr obdržel od Hospodina. Byl v tomto ohledu neobyčejně nadán. Uměl vykládat Boží slovo tak, že přitom pomáhal druhým poznat a milovat Ježíše, jednorozenného Syna, a tak i Boha Otce a Ducha svatého. Uměl ukazovat, jak může být společenství člověka s Kristem, jehož jiným názvem je Církev, prožíváno v každodennosti a jak se má projevovat v lidských skutcích. Dokázal číst znamení doby a ukazovat, že „Kristovo poselství má platnou a krásnou odpověď na všechny otázky, i nejpálčivější“, a že „všechny denní události visí na věčnu“.³

Co je vlastně o Adolfu Kajprovi, tomto služebníkově Slova, prozatím známo?

Jeho životní příběh i teologické, pastorační a politické (v širokém smyslu slova) úsudky, kterými utvářel svědomí křesťanů a ovlivňoval veřejné mínění své doby z pozice redaktora řádových časopisů a zvláště na stránkách periodika *Katolík: list pro kulturu a život z víry* (1945–1948), byly již v hlavních dějinných i obsahových liniích studovány.⁴ Přibližuje

křesťanem znamená náležet Kristu. Jeho znamení bylo vtisknuto při křtu na naše čela i do naší duše, stali jsme se jeho vlastnictvím. Celý další náš život má být stále dokonalejší a dokonalejší ztotožnění s ním, přibližování se k ideálu Pavlovu: ‚Žiji, ne již já, nýbrž Kristus žije ve mně.‘ Ale je-li Kristus Logos, tedy pravda, harmonie, soulad, musí tyto Jeho vlastnosti mít naprosté prvenství i v životě křesťanově. [...] Činnost, budování, tvoření, zlepšování a především láska, duše toho všeho, vychází u křesťana z poznání věrou vedeného rozumu, jako v nejsvětější Trojici vychází Duch svatý, osobní božská Láska, z Otce a Slova. K obrazu a podobenství Trojice jsme byli stvořeni, podle ní musí se tedy rozvíjeti i naše činnost. Jen tehdy je budováním Těla Kristova mezi námi, jen tehdy se blíží lidstvo ideálu, jímž je Civitas Dei. [...] Budme vyznavači, vášnivě milujícími vyznavači Slova, věrme v pravdu jasnou a určitou, v rozum, jenž vede k Slovu, jako vede vánoční hvězda k jesličkám, protože jej Logos posvěcuje a sílí svou milostí, věrme v křesťanský rozum, z něhož sálá láska, jako v Trojici vychází ze Slova Duch svatý.“

3 KAJPR, Adolf. Je lépe býti nepolitickým? *Katolík* 1947, roč. 3, č. 16, s. 2.

4 Srov. NOVOTNÝ, Vojtěch. *Maximální křesťanství: Adolf Kajpr SJ a list Katolík*. Praha: Nakladatelství Karolinum, 2012 a zde citovaná literatura, zvl. ŠEBEK, Jaroslav. Gesellschaft und Kirche in der Tschechoslowakei 1945–1948: Einschätzungen und Kommentare der Zeitschrift „Katolík“. In ZÜCKERT, Martin – HÖLZLWIMMER, Laura (ed.). *Religion in den böhmischen Ländern 1938–1948: Diktatur, Krieg und Gesellschaftswandel als Herausforderungen für religiöses Leben und kirchliche Organisation*. München: Oldenbourg Wissenschaftsverlag, 2007, s. 331–340; ID. Adolf Kajpr a časopis Katolík. *Bulletin Jezuité* 2009, roč. 18, č. 4, s. 15–20; LATA, Jan. Vertreibung und Aussiedlung in der kirchennahen Presse in den Jahren 1945–1947. In ZÜCKERT, Martin – HÖLZLWIMMER, Laura (ed.). *Religion in den böhmischen Ländern 1938–1948*, s. 341–372, zde s. 342–345. Nověji pak: NOVOTNÝ, Vojtěch. Die Vertreibung der böhmischen und mährischen Deutschen nach dem Zweiten Weltkrieg in der Beurteilung zeitgenössischer tschechischer Theologen. *Bohemia: Zeitschrift für Geschichte und Kultur der böhmischen Länder* 2014, roč. 54, č. 2, s. 392–417; ID. Hus, klerikalismus a katolictví: kontroverze z r. 1946. *Studia theologica* 2015, roč. 17, č. 4, s. 239–257.

je i antologie článků, které v *Katolíku* publikoval.⁵ Coby publicista a redaktor je tedy již Adolf Kajpr znám relativně dobře.

Druhou a v jistém smyslu podstatnější dimenzi jeho „služby slova“ představovalo působení kazatelské.⁶ Poté co ukončil svou řádovou a kněžskou formaci a vrátil se do Prahy, mu představení svěřili kazatelskou službu u sv. Ignáce. Kázal pravidelně o nedělích i při dalších příležitostech. Byl také zván do dalších pražských i mimopražských kostelů a dvakrát i do náboženského vysílání v rozhlase. Nutno dodat, že se této činnosti mohl svobodně věnovat pouze od roku 1937 do roku 1941, kdy byl zatčen Gestapem, a od roku 1945, kdy byl propuštěn z Dachau, do roku 1950, kdy byl zatčen Státní bezpečností.

I tak si ovšem získal velký věhlas. Byl znám jako kazatel „obratný“,⁷ „dobrý“,⁸ „výborný“,⁹ „skvělý“,¹⁰ „strhující“,¹¹ „vyhlášený“¹², „slavný“

5 KAJPR, Adolf. *Sešedctví doby*. Úvodní slovo napsal a materiály shromáždil a sestavil Jan Janourek. Praha: Česká křesťanská akademie, 1993.

6 Třetí dimenzi jeho služby *logu* představovala filosofická reflexe, jež prozatím nebyla zevrubněji studována. Cenná je v tomto ohledu publikace KAJPR, Adolf. Cesta našeho poznání: příspěvek k teorii poznání v maréchalovském duchu. In ALTRICHTER, Michal (ed.). *Miscellanea jesuitica*. Sv. 1. *Odvaha k mezerám*. Olomouc: Refugium, 2008, s. 24–37. Další text věnovaný explicitně filosofii: ID. Filosofická mravouka. In CHUDOBA, Bohdan (ed.). *Úvod do studia*. Sv. 3. *Filosofie: Co a jak číst pro studium jejích jednotlivých oborů*. Praha: Vyšehrad, 1947, s. 50–60. K tomu i různé krátké články, viz Kajprovu bibliografii in NOVOTNÝ, Vojtěch. *Maximální křesťanství*, s. 266–291. Řadu vzpomínek na filosofické diskuse s Kajprem zanechal Josef Petr Ondok, srov. *ibid.*, s. 234–239.

7 Závěrečná řeč státního prokurátora Josefa Urválka v procesu proti Augustinovi Machalkovi a společníkům. In MANDZÁK, Daniel Atanáz (ed.). *Dokumenty k procesu s Augustinem A. Machalkom a spol.* Bratislava: Ústav paměti národa, 2009, s. 338.

8 NEULS, Jindřich – DVOŘÁK, Miroslav. *Co se skrývalo za zdmi klášterů*. Praha: Ministerstvo informací a osvěty, 1950, s. 54.

9 Archiv České provincie Tovaryšstva Ježíšova, Praha (dále jen ATJ), f. Adolf Kajpr, Václav Sisel – dopis (26. 10. 1968). Tamtéž, strojopis PITRÚN, Bernard. *Zruka z Kajprovy mlýnice*, s. 92: „... jako kazatel neimponoval postavou, hlasem, nýbrž jen a jen myšlenkami, logikou důkazů, proudem výmluvnosti, žárem svého přesvědčení, jedním slovem: duchem. Proto třeba byl jeho hlas leckdy skřehotavý, gestikulace násilná, křečovitá, přece uchvacoval obsahem a podáním Boží pravdy; v tomto smyslu byl výborný kazatel.“

10 Slova biskupa Štěpána Trochty při pohřbu Adolfa Kajpra na vyšehradském hřbitově (25. 10. 1968). Viz ATJ, f. Adolf Kajpr, strojopis Formánek, Jan. *Vděčná vzpomínka řádových spolubratří na desáté výročí přenesení tělesných pozůstatků O. Adolfa Kajpra T. J., velké kněžské osobnosti českých jezuitů v tomto století*.

11 Srov. *Nuntii Provinciae Bohemiae Societatis Iesu* 1960, únor, č. 50 (autor Václav Feřt SJ): „Byl to člověk z jednoho kvádry. Člověk věřící celým srdcem a zbožný jako dítě, strhující kazatel a originální spisovatel, nebojácný redaktor a poctivý vlastenec. Neuměl smlouvat, neznal kompromisy, stál za tím, co napsal nebo řekl, celou svou bytostí. Takové lidi nemohl potřebovat ani totalitární systém nacistický ani komunistický“

12 Archiv České křesťanské akademie, strojopis Formánek, Jan. *Vzpomínky na P. Adolfa Kajpra*.

a „mocný ve slově“ (srov. Lk 24,19).¹³ Tyto schopnosti mu přiznávali nejenom praktikující křesťané, ale i nacisté a komunisté, kteří jej právě pro službu slova (jejich výrazy: pro štvavá kázání a nepřátelské články) uvěznila a trýznili.¹⁴ Ze vzpomínek spoluvězňů je známo, že i ve vězení pravidelně pronášel krátké promluvy připravující na rozjímání, tzv. *due parole*.¹⁵

Kazatelská činnost tedy byla integrální a podstatnou složkou Kajprovy služby Slovu službou slova. Přesto zůstalo toto jeho působení prozatím zcela stranou badatelského a edičního zájmu.

Celkový přehled

Právě tomuto nedostatku chce odpomoci tato kniha, jež přináší soubor celkem sta čtyř Kajprových dochovaných, dosud – až na dvě výjimky – nepublikovaných promluv. Kromě šesti z nich byly všechny proneseny po druhé světové válce. Onu výjimku představují promluvy z let 1939–1941, které jsou tu uvedeny v podstatě pro úplnost a proto, že ilustrují Kajprovy dobové postoje. V zásadě lze nicméně říci, že jsou zde otištěna kázání poválečná: dvě z roku 1945, osm z roku 1946, patnáct z roku 1947, třicet šest z roku 1948, dvacet osm z roku 1949 a devět z roku 1950.¹⁶ První z těchto poválečných kázání nese datum 28. června 1945; Kajpr je pronesl měsíc po repatriaci z nacistického koncentračního tábora v Dachau, k níž došlo 21. května 1945. Poslední kázání, výklad křížové cesty, zaznělo 12. března 1950; Kajpr je pronesl dva dny před tím, než byl uvržen do komunistického žaláře.

13 MASTILIAK, Ján. *Hrst' spomienok* (9. 11. 1985). <http://www.samoj.estranky.cz/clanky/hrst-spomienok-o_-thdr_-jana-mastiliaka_-cssr.html> [2011-07-23]. Srov. *Kamínky: drobná svědectví o pronásledování křesťanů v době komunistické totality i o jejich snahách o svobodu a blaho vlasti*. Hradec Králové: Biskupství královéhradecké, 2000, s. 15 (František Bím): „říkalo se o něm, že když káže, ‚padá omítka ze zdi‘“.

14 V průběhu soudního procesu, na přelomu března a dubna 1950, byla jeho kázání dokonce diskutována: srov. NOVOTNÝ, Vojtěch. *Maximální křesťanství*, s. 199–218.

15 Srov. NOVOTNÝ, Vojtěch. *Maximální křesťanství*, s. 228–252.

16 Rok 1945: 28. 6., 16. 12. – Rok 1946: 3. 3., 4. 3., 5. 3., 7. 5., 12. 5., květen, květen, 8. 9. – Rok 1947: 28. 5., 3. 8., 22. 8., 5. 10., 12. 10., 19. 10., 26. 10., 2. 11., 9. 11., 16. 11., 23. 11., 30. 11., 7. 12., 14. 12., 21. 12. – Rok 1948: 4. 1., 11. 1., 18. 1., 25. 1., 1. 2., 13. 2., 29. 2., 7. 3., 14. 3., 17. 3., 4. 4., 11. 4., 18. 4., 25. 4., 2. 5., 9. 5., 23. 5., 27. 5., 30. 5., květen, 1. 6., 2. 6., 3. 6., 6. 6., 20. 6., 27. 6., 5. 7., 3. 10., 10. 10., 7. 11., 14. 11., 28. 11., 5. 12., 19. 12., nespecifikované datum. – Rok 1949: 6. 1., 23. 1., 30. 1., 6. 2., 13. 2., 20. 2., 27. 2., 28. 2., 13. 3., 20. 3., 27. 3. nebo 3. 4. nebo 17. 4. nebo 8. 5., 15. 4., 15. 5., 12. 6., 26. 6., 11. 9., 18. 9., 25. 10., 2. 10., 9. 10., 16. 10., 23. 10., 6. 11., 13. 11., 20. 11., 27. 11., 4. 12., 11. 12. – Rok 1950: 8. 1., 15. 1., 22. 1., 29. 1., 5. 2., 12. 2., 26. 2., 5. 3., 12. 3.

Nahlédneme-li poválečné homilie jako celek, můžeme v nich z hlediska obsahu rozpoznat tři skupiny. První z nich tvoří cyklus padesáti promluv, jež byly věnovány výkladu *o mši svaté*; Kajpr je přednesl od 5. října 1947 do 26. června 1949. Druhý tvoří cyklus devatenácti promluv, v nichž kazatel hovořil *o posledních věcech člověka*; zazněly od 11. září 1949 do 12. února 1950. Třetí skupinu tvoří třicet čtyři promluv *o rozličných aspektech víry*, z nichž dvacet osm nebo dvacet devět spadá do období mezi 28. červnem 1945 a 12. březnem 1950. Zatímco cykly o mši svaté a o posledních věcech jsou v naší edici zachyceny celé, skupina textů o rozličných aspektech víry představuje pouhý zlomek z celkového počtu takovýchto kázání, jež Adolf Kajpr v poválečné době pronesl. I tak lze ovšem mít za to, že je soubor publikovaných homilií dostatečně reprezentativním vzhledem do této podoby Kajprovy kazatelské služby slova.

Následující stránky představují dochovaná kázání především z hlediska historického. Není naším úmyslem usilovat o ucelenou charakteristiku kazatelovy teologie a spirituality či jeho pastoračního přístupu.

O mši svaté

Necháme-li prozatím stranou kázání o rozličných aspektech víry, pak první a nejobsáhlejší soubor kázání Adolfa Kajpra, které spojuje jedno jednotící téma, představují promluvy, v nichž kazatel věřícím vykládal mši svatou.

Úvodem nutno podotknout, že volbu tohoto tématu je třeba vnímat v kontextu dlouhotrvajícího zájmu Adolfa Kajpra o liturgii.

Není zcela jisté, jak se tento jeho zájem rozvinul. Liturgie samozřejmě provázela celý jeho život počínaje křtem. Jako malý chlapec ministroval v bratronickém kostele Všech svatých. Během studií na gymnáziu, která absolvoval již v dospělosti, se podle jednoho svědectví rozhodl pro vstup k emauzským benediktinům, neboť „měl nesmírně rád liturgii“, a v podstatě nahodile potom vstoupil k jezuitům. Z dobrých důvodů však lze pochybovat o tom, že se věci seběhly popsáním způsobem: Kajpr nepochybně vstoupil do Tovaryšstva Ježíšova zcela cíleně.¹⁷ Snaha spojit ho se střediskem českého liturgického hnutí je spíše zpětnou projekcí.

17 Srov. Antonín Bradna v: Archiv České křesťanské akademie (dále jen AČKA), f. Adolf Kajpr, *Jezuita Adolf Kajpr (1902–1959)*; po něm PAVLÍK, Jan. *Vzpomínky na zemřelé jezuitu, narozené v Čechách, na Moravě a v moravském Slezsku od roku 1814*. Olomouc: Refugium Velehrad-Roma s. r. o., 2011, s. 344. Srov. k tomu NOVOTNÝ, Vojtěch. *Maximální křesťanství*, s. 21.

Jisté je, že když v letech 1932–1936 studoval na řádové teologické fakultě v rakouském Innsbrucku, setkal se zde s Josefem Andreasem Jungmannem SJ (1889–1975), od roku 1930 mimořádným a od roku 1934 řádným profesorem pastorální teologie, katechetiky a liturgiky, později světově proslulým liturgem.¹⁸ Je pravděpodobné, že právě on měl vliv na to, co Kajpr o liturgii věděl a jak jí rozuměl. Přesto nebyl v tomto ohledu prokázán jeho přímý a trvalý vliv na našeho kazatele a on sám ho necitoval. Rozdílný byl i jejich přístup k mešní liturgii: v téže době, kdy Jungmann vydal své nejslavnější dílo *Missarum Sollemnia*, které kladlo důraz na výklad genetický,¹⁹ rozvíjel Adolf Kajpr svůj výklad kérygmaticko-katechetický a parenetický, který se soustředil ke smyslu liturgických textů.

Právě tento jeho přístup by však přeci jen mohl být ovlivněn setkáním s Jungmannem, který ještě předtím, než získal věhlas na poli liturgie, vydal roku 1936 průkopnické pojednání *Die Frohbotschaft und unsere Glaubensverkündigung*, jež kladlo základy tzv. teologie zvěstování čili kérygmatické teologie.²⁰ Ta byla rozvíjena právě v Innsbrucku, a to Jungmannem, Franzem Laknerem SJ (1900–1974) a Hugo Rahnerem SJ (1900–1968). Dělo se tak sice až ve druhé polovině 30. let, po Kajprově odchodu ze studií, zdá se však, že stejně jako si našel cestu k akcentům tzv. *nouvelle théologie*, zvláště v podání Henri de Lubaca SJ (1896–1991), zrcadlil ve své službě slova i teologii zvěstování.

Svědčí o tom jeho přesvědčení, že tajemství víry nejsou souborem obecně platných pouček, nýbrž projevem živoucího Ježíše Krista, v němž trojosobní Bůh projasňuje celý lidský (tj. i společenský) život ve všech jeho polohách a ve všech jeho konkrétních situacích. Církev proto musí hledat i hlásat celou pravdu a zprostředkovávat hluboké a nezkrácené poznání Božího kralování – ovšem tak, že přitom vždy ukáže, že je tato pravda dobrem lidského života, jemuž dává autentickou plnost, zatímco její nerespektování člověku (a společnosti) škodí.²¹ Kajpr tak

18 Srov. např. MEYER, Hans Bernhard. Der Liturgiewissenschaftler Josef Andreas Jungmann SJ: Eine biographische Skizze. *Zeitschrift für katholische Theologie* 1989, roč. 111, č. 3, s. 258–273. Viz také GIBELLINI, Rosino. *Teologické směry 20. století*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2011, s. 221–227; ZIMMERMANNOVÁ, Marie. J. A. Jungmann a kérygmatický přístup ke katechezi. *Cesty katecheze* 2011, roč. 3, č. 1, s. 20–21.

19 Srov. JUNGMAN, Josef Andreas. *Missarum Sollemnia: Eine genetische Erklärung der römischen Messe*. 2 Bände. 1. vydání. Wien: Herder, 1948.

20 Srov. ATJ, f. Adolf Kajpr, modrý sešit nadepsaný De Deo uno – Jungmann, který obsahuje zápisky z přednášek dogmatiky a výpisky z knihy JUNGMAN, Josef Andreas. *Die Frohbotschaft und unsere Glaubensverkündigung*. Regensburg: Pustet, 1936.

21 Srov. NOVOTNÝ, Vojtěch. *Maximální křesťanství*, s. 101nn. Viz např. KAJPR, Adolf. Pohoršení

aplikoval zásadu, kterou později 2. vatikánský koncil formuloval slovy: „Kdo následuje Krista, dokonalého člověka, sám se stává více člověkem“ (*Gaudium et spes* 41).

V každém případě musela být pro Kajpra doba studií a formace časem, v němž nahlédl to, co sděloval na obrázku, jímž provázel první dny svého kněžství a svou primici v kostele sv. Ignáce v Praze (31. července 1935):

„Lidstvo má jediný pramen života ve spojení s Bohem. Toto spojení, hříchem přervané, obnovil Bůh ve svém Synu, Ježíši Kristu. V něm splývá lidství s božstvím v jednu osobu. Ježíš dokonal spojení lidstva s Bohem svou obětí na Kalvárii, obětí, kterou opakuje při mši svaté. Nás všechny pak zve, abychom se v této oběti sdružovali kolem něho, abychom skrze ni i my našli spojení s Otcem a v tomto spojení život a štěstí. Toť smysl mše sv.“²²

Je jisté hodno pozornosti, že Kajpr tato slova z primičního obrázku citoval a rozvinul, když roku 1940 z titulu duchovního rádce Sdružení katolické mládeže (SKM) připravoval třetí vydání spisku *Jedno potřebné: knížka modliteb pro katolickou mládež*,²³ v němž se objevuje jeho typický důraz na to, že jednotu a obnovu vši skutečnosti lze hledat pouze u Krista,

maličkých. *Katolík* 1946, 28. 9., roč. 9, č. 19, s. 2: „Nestačí jen říci. To a to je herese. Lidé to nechápou, zdá se jim to hádání o slovíčka. Musí se jim to ukázat na důsledcích. [...] Nic není na nás nezávislejšího než pravda, ale verum et bonum convertuntur – co je pravdivé, je zároveň dobré, a co je nepravdivé, je zároveň zlé a škodlivé. O to tedy jde, tuto škodlivost lidem trpělivě ukázat. A tak lze ukázat, jak popřením ducha materialismem je ohrožena každá pravá svoboda, je ohroženo právě lidství, je ohrožena úcta k lidskému životu vůbec, ke všemu tomu, co život činí opravdu krásným.“

22 CDČT, f. Adolf Kajpr.

23 *Jedno potřebné: knížka modliteb pro katolickou mládež*. 3. vydání. V Praze: Vydalo Sdružení katolické mládeže v Čechách v Praze II, Vyšehradská 26, 1940. 263 s. (citováno z exempláře uloženého ve Strahovské knihovně). Přípravu třetího vydání zahájil Ferdinand Nesrovnal SJ, Kajprův předchůdce v roli duchovního rádce SKM a autor předchozích dvou vydání. Dokončil ji Adolf Kajpr, který spisek „poněkud pozměnil a značně rozšířil“. Tento jeho autorský podíl nebyl zaznamenán v bibliografii Kajprových textů uvedených v NOVOTNÝ, Vojtěch. *Maximální křesťanství*, s. 266–291. Viz *Jedno potřebné: knížka modliteb pro katolickou mládež*. 2. vydání. V Praze: Vydalo Sdružení katolické mládeže v ČSR v Praze II, Spálená ulice číslo 15, 1934. 155 s. (citováno z exempláře uloženého v Národní knihovně). Nesrovnalova předmluva, jež je otištěna ve 2. vydání, je otištěna i ve 3. vydání, kde je však nadepsána slovy „Předmluva k prvnímu vydání“. Ačkoli samotné 1. vydání nalezeno nebylo, lze se domnívat, že 1. i 2. vydání vyšlo r. 1934. Po válce bylo péčí nového duchovního rádce SKM, P. Františka Mikuláška SJ, vydáno i *Jedno potřebné: knížka modliteb pro katolickou mládež*. 4. vydání. Vydal Pastorační odbor Arcibiskupského Ordinariátu v Praze. Ilustroval J. Šindler. [Příbram]: Tiskem knihtiskárny Ant. Pelze, nár. správa v Příbrami, 1947. 206 s. (citováno z exempláře dostupného na <<http://librinostri.catholica.cz>>).

jehož spásná (uzdravující a obnovující) oběť na kříži je zpřítomněna mší svatou.²⁴ Stojí tu:

„Lidstvo má jediný pramen života ve spojení s Bohem. K němu musíme všichni dojít, v náručí Boží, odkud jsme vyšli, se večer musíme všichni sejít, chceme-li opravdu žít. Toto spojení, hříchem přervané, obnovil Bůh ve svém Synu, Ježíši Kristu. V něm splývá lidství s božstvím v jednu Osobu. Ježíš dokonal spojení lidstva s Bohem svou obětí na Kalvárii, obětí, kterou opakuje při mši svaté. Nás všechny pak zve, abychom se v této oběti sdružovali kolem něho, abychom se v ní sjednotili s ním, jenž jest Synem prvorozeným. Pak bude Otec i v nás svou božskou, nekonečnou, všemohoucí láskou. Toť smysl mše sv. [...] Čím lépe ji budeme znát, čím lépe prožijeme její tajemství, tím více se nám stane zdrojem vši svatosti a vši duchovní síly, jako jest jím pro celou sv. Církev.“²⁵

Kajpr představuje mešní liturgii jako způsob, jímž se věřící mohou sjednotit s Ježíšem Kristem, pravým Bohem a pravým člověkem, a to právě tam, kde se v oběti kříže vydal za spásu světa. Nejde však o děj čistě jednorázový: mše, zasazená do opakování a proměn liturgického roku, je cosi jako škola, v níž se věřící učí cítit s církví, a díky tomu také vstupují do Ježíšova života a osvojují si jeho smýšlení.²⁶ Poválečný výklad *O mši svaté* rozvíjí stejné myšlenky.

24 Srov. *Jedno potřebné: knížka modliteb pro katolickou mládež*. 3. vydání, s. 8–9 (text „Ještě slovo na okraj třetího vydání“, datován „na sv. Annu [26. 7.] 1940“): „Zdálo se nám totiž, že vznešené liturgické modlitby, které tvoří hlavní část knížky, ať už modlitby mše sv., nebo modlitby jednotlivých dnů církevního roku, potřebují přece jen slůvkovo vysvětlení, potřebují zasazení do celků, v nichž je Bohu přednáší Církev sv. Většina naší mládeže nemá tolik duchovní literatury, aby si toto pochopení mohla vhodně najít jinde a pak, právě při modlitbě samotné může takové slovo Písma, takové naznačení spojitosti s velikým celkem a s velikou jednotou býti velmi užitečné. Kristus Spasitel je touto naší živou jednotou, Kristus žijící s námi v nejsvětější Oběti mše sv. Kolem této Oběti se tedy soustřeďuje vše v této knížce. Chce býti malou pomůckou k lepšímu poznání a prožívání velikého tajemství mše sv. V tom je celý náš duchovní život na zemi, v tom je hlavní cíl, kam chceme s pomocí Boží vésti českou mládež.“

25 *Jedno potřebné: knížka modliteb pro katolickou mládež*. 3. vydání, s. 25–26. Následují mešní texty s krátkým výkladem rubrik a duchovními komentáři. Viz např.: „Učme se z ní [modlitby Gloria], že modlitba není jen prosebná, jen vyprošování různých, většinou dost všedních potřeb, že má být také, ba především nadšené vyznávání Boží velikosti, dobroty a krásy. „Děkujeme Ti za velikou Tvou slávu!“, za to, žeš úchvatně krásný sám v sobě a že nám svou velikost a krásu zjevuješ!“ (s. 32). „„Skrze něho a s ním a v něm jest Tobě, Bohu Otci všemohoucímu, v jednotě Ducha Svatého, všechna čest a chvála.“ Dvě poslední věty nám opět vštěpují nejzákladnější pravdu křesťanskou, vyslovenou Kristem Pánem slovy: Nikdo nedejde k Otci leč skrze mne! Jen ve spojení s Ježíšem Kristem, Synem Božím, jsme opravdu spaseni, jen jsme-li spojeni s ním, mají v očích Božích cenu naše skutky, naše modlitby, naše všechno“ (s. 49). – Podobné komentáře Kajpr připojil i k dalším částem knížky.

26 Srov. *Jedno potřebné: knížka modliteb pro katolickou mládež*. 3. vydání: „Nezapomínejme nikdy,

Od svého svěcení přinášel Kajpr denně eucharistickou obět a jeho život byl nedělitelně spojen s během liturgického roku. V písemném díle se to projevuje různými krátkými zmínkami, ale i obsáhlejšími texty, v nichž připadá liturgii ústřední význam. Jde kupříkladu o výklad věnovaný svátku Krista Krále, Velkému pátku, době adventní a době postní,²⁷ případně výklad mešní oběti nebo zpěvu Aleluja.²⁸ V pozadí toho všeho stojí přesvědčení, které Kajpr vyjádřil slovy:

„Hlavní snahou našeho duchovního života by mělo být dát se oslnit Kristem Pánem [...]. Dát se oslnit Kristem člověkem a vnímat neustále, jak nerozlučně a nerozeznatelně je v něm člověk spojen s Bohem [...]. Nikdo nás tomu lépe nenaučí, než Duch svatý v jednom ze svých nejkrásnějších děl: v církevní liturgii. Je třeba, abychom stále více a více žili z liturgie, abychom ji stále s větší láskou chápali, protože tím uchráníme svůj život duchovní vší jednostranností, zachováme čistou víru svou, a co hlavní: budeme tam vnímat Kristovu blízkost, každý takřka den znovu a znovu pochopíme, že se pro nás vtělil, že nám, nám narodil se, že jsme vykoupeni a milováni jím. Věřit pevně a neochvějně a přitom správně v Ježíše Krista, jako v něj Církev věří, to je celá víra naše. A opět připomínám: nikde se tato víra neudrží jistěji a snadněji, než když se budeme modlit s Církví, modlit její texty liturgické. [...] A zase se nám zjevuje ta božská úplnost liturgie, která ničeho nezapomíná, která soustředí všechno ve všem...“²⁹

že Církev je jediné velké společenství, jediné tajemné tělo, jehož živou a životodárnou hlavou je Kristus Pán. My všichni jsme Církev. Mše sv., Oběť církve, je i naší obětí, její zájmy a její modlitby jsou i našimi zájmy a našimi modlitbami. Učme se *cítiti s Církví*“ (s. 33). „Jako katolíci věříme, že vždy jen ve společenství celé sv. Církve předstupujeme před Pána Boha. Skrze ni nám přicházejí milosti svátostné, veškeren nadpřirozený život. Na ni tedy vždy především máme myslet i ve svých myšlenkách. Její život jest náš život, její rozkvět je náš rozkvět“ (s. 42–43). „Naše spása a naše dokonalost není v ničem jiném než ve spojení s Kristem Pánem, v stále úplnějším připodobnění se k němu. Proto nás vede Církev sv. k prožívání jeho života. Děje se to každodenně ve mši sv., děje se to v liturgickém roce, v němž se rozvíjejí před námi jednotlivá tajemství života Spasitelova. My je máme prožívat s Ježíšem a tak se stále více a více pronikat jeho duchem, jeho smýšlením a hlavně jeho silou, jeho milostí“ (s. 101).

27 KAJPR, Adolf. Tedy Král jsi Ty?... *Ve službách Královny* 1938, roč. 31, č. 10, s. 137; ID. Den Vykoupení – den Smíření. *Posel Božského Srdce Páně* 1938, roč. 4, č. 4, s. 74–76; ID. Advent pracujících. *Posel Božského Srdce Páně* 1939, roč. 5, č. 12, s. 258–260; ID. „Prach jsi a v prach se navrátíš...“ *Posel Božského Srdce Páně* 1938, roč. 4, č. 3, s. 49–50; ID. Ke stolu Páně. *Posel Božského Srdce Páně* 1939, roč. 5, č. 3, s. 71–72.

28 KAJPR, Adolf. Když přinášíš svůj dar k oltáři. *Posel Božského Srdce Páně* 1938, roč. 4, č. 9, s. 179–180; ID. Alleluja! *Ve službách Královny* 1940, roč. 33, č. 4, s. 49.

29 KAJPR, Adolf. První obětování Páně. *Posel Božského Srdce Páně* 1940, roč. 6, č. 2, s. 25–26.

Druhým textem, který je tu třeba evokovat, jsou rukopisné poznámky z exercicií.³⁰ Prozrazují vnitřní souvislost mezi Kajprovou ignaciánskou spiritualitou a jeho přístupem k liturgii. Ve své úvaze vyšel z konstatování, že liturgický kalendář a související texty kladou na kněze i věřící velké, ne vždy snadno splnitelné nároky: žádá se od nich, aby rozpoložení jejich nitra následovalo objektivitu liturgických textů.³¹ Právě v tom ovšem může být nápomocna ignaciánská spiritualita, která učí nejenom to, že „objektivní pobožnost se nutně musí pojit se subjektivní, tj. rozjímáním, s aplikováním na sebe, na své duševní stavy a potřeby“, ale i to, jak tuto subjektivní zbožnost odvíjet od objektivitu slov Písma a tajemství víry.

„Exercicie jsou přímo školou sebevýchovy. Reflectere est fructum capere, je jejich stále se vracějícím refrénem. Jsou bojem duše o vstup do skutečného světa, kde mlčí tvorstvo a kde člověk na kolenou se modlí své Suscipe před Tím, jenž ve své oslňující prostotě je vším. Je to nejsolidnější úsilí o zachycení podstaty věcí. [...] Kdo prošel exerciciemi, je zralý pro liturgii, která mu bude opravdu pokrmem silným a živným [...]. Jinak je stále nebezpečí, zvláště u moderního těkavého lidstva, že nikdy nebude zlomena kůra lidských zvuků a slov, že živný morek zůstane nám celý život skryt.“

Kajprovo vysoké cenění liturgie zřetelně prozrazuje, že ji chápal a prožíval jako nejopravdovější setkání s Kristem, spojení s Bohem a školu Ducha svatého. Právě prostřednictvím liturgie si křesťan osvojuje celou víru církve i smýšlení Ježíše kenotického (srov. Flp 2,5nn) a varuje se tak vši jednostrannosti, k níž každý člověk zas a znovu inklinuje.³² I jeho subjektivní zbožnost – včetně duševních stavů a potřeb – se odvíjí

30 ATJ, f. Adolf Kajpr, rukopis KAJPR, Adolf. Poznámky: „Nepřišel jsem povolati spravedlivé, nýbrž hříšníky“. Datace nejistá.

31 „Může se stát, že člověk recituje nejkrásnější liturgické texty, obsahující naprostou a dětinnou oddanost do rukou Božích, které opěvují otcovskou péči Pána nebe i země o své dítky, které jsou výrazem nepokornějšího přilnutí k Utěšiteli, a přitom zůstává jeho nitro nedotčeno, v něm burácí možná vichřice zmatků, pochyb, je plno neútěchy, roztrpčivosti, světského smýšlení apod. [...] Liturg je sluhou Církve, zástupcem Církve, a jeho povinností je s největší důstojností a s nehlubší úctou konati její Oběť, přednášeti její modlitby. On propůjčuje své rty a sebe celého k tomuto úkonu. On zpívá Alleluja i Gaudeamus, když ona to předpisuje, právě tak jako na její pokyn padá na tvář nebo zpívá impropéria. Jest jistě ideálem, aby i nitro jeho vždy splyvalo v jedno se zevnějšíkem, aby i ono se radovalo s Církví radující se a lkalo, když Matka má žal. Kdo však může vždy dosáhnouti této jednoty? Kdo jí může dosáhnouti, ba vůbec rozumně žádati zejména u všech věřících, kteří přece též žijí s Církví?“

32 Srov. k tomuto rysu Kajprovy spirituality MANDL, Antonín. Fanatik jednoty. *Via: časopis pro teologii* 1968, roč. 1, č. 1, s. 11–12.

od objektivitu liturgie církve, má jí být utvářena, má být jejím ozvukem. V cyklu *O mši svaté* se setkáme se stejným přesvědčením.

Lze si živě představit, jak muselo být Kajprovo utrpení v koncentračních táborech Terezín, Mauthausen a Dachau (1942–1945) vystupňováno tím, že nemohl celebrovat mši svatou ani jí být přítomen. Není však pochyb o tom, že o ní důkladně rozjímal – a o tom právě svědčí jeho poválečná kázání. Jeho tehdejší postoj vyjadřují slova: „Koneckonců i zde jsem přece pořád knězem, to jest obětí, a nemohu-li denně přinášet obět mše svaté, aspoň mohu přinášet obět jinak.“³³

Dochované svědectví hovoří o tom, že v Dachau celebroid mši svatou na tzv. plantážích, kde okopával zeleninu; nelze ho však ničím potvrdit.³⁴ Doložena je naproti tomu jeho úcta eucharistická – tajná distribuce Těla Páně v době, kdy čeští kněží v Dachau nesměli chodit do kaple, a účast na mši celebrované tajně Aloisem Kolářkem SJ na světnici i v táborové kapli.³⁵ Jisté také je, že své dny spojoval s liturgickým kalendářem: svědčí o tom časté zmínky v dopisech, které zasilal řádovým bratřím do Prahy.

S tím se pojí výroky obsažené v jeho listech: „Modlitba, eucharistie, víra v Boha, touha být s ním spojený je to, co dává sílu, co přemáhá překážky, co dává život.“³⁶ „V duchu jsem však byl u vás mnohokrát, v milém kostele sv. Ignáce, který teď jistě září ve vánoční nádheře a trochu tak odráží paprsky onoho nebeského světla, kterého je nyní v liturgických textech tolik. Tento liturgický život můžeme díky Bohu plně prožívat i zde [...]. Žiji z toho, mohu říci, že z toho žiji radostně, a přesto je v těchto dnech touha po svobodě mocnější než jindy. Je to touha, abych mohl

33 ATJ, f. Adolf Kajpr, dopis z Dachau (5. 11. 1944). Srov. CHUDOBA, Bohdan. Z odkazu P. A. Kajpra... *Nový život* 1952, roč. 4, č. 1, s. 14: „Teprve v žaláři nebo v koncentračním táboře si člověk uvědomí, co všechno znamenají pro jeho víru vnější formy. Jak je krásná naše liturgie a jak proniká do srdce zpěv našich písní... Ale to všechno ve vězení není... A třeba přijde znovu doba, kdy to zase nebude v našem životě. Kostely mohou být bez kněží a my sami se zase můžeme ocitnout v zevnitřní tmě bez kostelů a bez liturgie. A co potom? Pak je i ten nejhluběji věřící křesťan svíran úzkostmi a musí v hloubi srdce znova hledat Boha a pěstovat víru nejstatečnější... Co tenkrát P. Kajpr říkal, pramenilo patrně z jeho vlastních zkušeností v nacistických koncentračních táborech. Ale dnes je mi jasné, jak prorocká to zároveň byla slova.“

34 Vzpomínáme P. Ad. Kajpra. *Nový život* 1952, roč. 4, č. 2–3, s. 14.

35 Srov. především HOFFMANN, Bedřich. *A kdo vás zabije...: život a utrpení kněžstva v koncentračních táborech*. IV. vydání. Přerov: Společenské podniky, 1946, s. 272nn, 295nn. Na s. 295 je zmínka o tom, že Kajpr kázal v táborové kapli při mši svaté ke ctí sv. Cyrila a Metoděje 5. 7. 1943.

36 ATJ, f. Adolf Kajpr, dopis z Dachau (22. 10. 1944).

opět být plně knězem a směl ty bohužel příliš zapomínané poklady naší víry zprostředkovávat hladovým srdcím a duším.“³⁷

Tato touha se naplnila po osvobození – a to mj. právě řadou homilií uvádějících věřící, kteří se shromažďovali v kostele sv. Ignáce v Praze, do mše svaté. Kajpr tento svůj cyklus přednesl od 5. října 1947 do 26. června 1949.³⁸

Nemělo by uniknout pozornosti, že ho zahájil v roce 1947, tedy v době, kdy vrcholilo jeho působení v roli redaktora periodika *Katolík: list pro kulturu a život z víry*. Jednotlivá čísla, která byla pod jeho vedením připravena mezi 16. prosincem 1945 a 29. únorem 1948, byla výrazně nesená snahou o inspiraci soudobé společnosti z pozic autentického katolicismu – o kontinuální rozlišování duchů užívané jako prostředek apoštolátu (abychom užili pojmy ignaciánské spirituality). Tento přístup Kajpr užíval při posuzování událostí domácích i zahraničních a při polemice s různými názory. Snažil se tak utvářet způsob, jímž křesťané prožívali a hodnotili svou dobu, zvláště to, jak se vyrovnávali se zkušeností 2. světové války a s rostoucí mocí komunistů a marxistické ideologie.

Kajpr byl muž veskrze současný. Jeho základním přesvědčením bylo, že:

„Kristus je stále týž, žije a je s námi ve věčném Hodie, v neměnném Dnešku věčné přítomnosti. [...] A tuto věčnou přítomnost, věčný dnešek, mají z Něho všichni jeho praví svatí. [...] Proto by měl být věřící křesťan člověkem opravdu dnešním, moderním [...]. Přítomnost je vlastním Božím časem, jí se třeba chopit oběma rukama, jí třeba hníst a vytvářet a vtisknout jí Kristovu tvář.“³⁹

„Kristus je ve všech dobách, i dnes. Dnešek je třeba utvářet, otevřít oči na všechno dobré, co se i v něm dá nalézt [...]. Mít oči otevřené pro tyto záblesky Boží slávy a být oddaným spolupracovníkem na jejím stále dokonalejším projevení, to je náš úkol.“⁴⁰

„Problém zůstává stále týž: Jak přinést lidem dneška celé, nezfalšované poselství Kristovo a jak se k nim dostat, jak k nim mluvit, aby nám rozuměli? Ano, jak k nim mluvit, aby nám rozuměli?“⁴¹

37 ATJ, f. Adolf Kajpr, dopis z Dachau (31. 12. 1944).

38 V knize NOVOTNÝ, Vojtěch. *Maximální křesťanství*, s. 49–50 jsem cyklus homilií o mši svaté datoval do r. 1947–1948 s dovětkem, že Kajpr potom v l. 1948–1949 ze svých kázání připravil rukopis knihy *O mši svaté*. Na základě podrobnějšího studia nyní své mínění o dataci reviduji. Pro podrobnosti viz kapitola Exkurs: datace homilií.

39 KAJPR, Adolf. Co přetrvává věky... *Katolík* 1947, č. 33, s. 2.

40 KAJPR, Adolf. Největší století? *Katolík* 1947, č. 17, s. 2.

41 KAJPR, Adolf. Jak jim to řekneme? *Katolík* 1947, č. 27, s. 1.

Právě v době, kdy se redaktor Kajpr věnoval takto pojatému tiskovému apoštolátu, který byl spojen s osobitou představou o vhodném uspořádání společnosti, předkládal kazatel Kajpr výklad mše svaté. Mohlo by se zdát, že jde o dvě ne zcela spojitě roviny jeho působení a duchovního života vůbec. Vstupní slova cyklu tuto domněnku vyvracejí:

„Protože o tomto ústředním postavení mše svaté jsem naprosto a hluboce přesvědčen, protože jsem přesvědčen, že jakákoliv obnova veškerého duchovního života a tím také veškerého života mravního a společenského, zkrátka celého života, začíná a končí právě v našem prožívání mše svaté, proto chci v těchto svých kázáních o mši svaté mluvit a přispět tak poněkud k jejímu lepšímu pochopení, protože v ní je skutečně všechno, a když se jí naučíme rozumět a ji prožívat, pak budeme opravdu nepřemožitelní ve všech životních situacích.“⁴²

Jak patrně, Kajpr byl toho mínění, že obnova celého lidského života, a tudíž i života společnosti je nezbytně spojena s obnovou vztahu mezi člověkem a Bohem v Kristu Ježíši. A k té dochází především obnovou toho, jak křesťan rozumí mši svaté a jak ji prožívá. Jde o rozhodující děj, o drama: člověk je přítomen Kristově oběti na kříži, zaujímá k ní postoj – a tak i ke zjevení a sebedarování trojjediného Boha, v němž je spása a posvěcení hříšníků. Přijímá nebo odmítá ukřižovaného Spasitele. Právě proto Kajpr tvrdil, že „*ceterum autem censeo* náboženské obrody je reforma liturgického života“.

A co více, tvrdil také, že i „apoštolát má své ohnisko v liturgii, hlavně ve mši svaté“. Apoštol neobsáhne všechny: musí tedy začít u těch, „kdož se ještě shromažďují kolem Krista“ a kdo „musí být tak rozníceni, aby pak šli a i sami zapalovali všude, kam půjdou“: a právě proto „musí jejich život duchovní a hlavně jejich život liturgický býti co nejintenzivnější“.⁴³

42 Srov. zde na s. 46. Srov. zde na s. 452: „Jen tehdy, naučíme-li se tak prožívat mši svatou, staneme se schopni přebudovat ona polozhroutčená zřízení společnosti, která sice nikdy nebyla plně křesťanská, dnes však jsou úplně zmaterialisovaná, ba takřka anarchická. Chtít reformovat něco vnějšími zákony na shnilém, bahnitém podkladě by skončilo jen novým fiaskem a posměchem.“

43 ATJ, f. Adolf Kajpr, černý poznámkový sešit (na okraj budiž řečeno, že v knize NOVOTNÝ, Vojtěch. *Maximální křesťanství* jsem tento sešit omylem označoval za modrý a zaměnil tak jeho barvu za barvu sešitu jiného, citovaného výše). Srov. celou rukopisnou poznámku: „Nejdůležitější věcí pro moderního apoštola jest být pevně spojen s Bohem. Apoštolát má své ohnisko v liturgii, hlavně ve mši sv. My jako kněží se máme státi prvními, hlavními vyzařovateli Krista. Čerpat jej můžeme ve mši sv. a také naše communicatio je mše sv. *Ceterum autem censeo* náboženské obrody je tedy reforma liturgického života. Snaha o co největší účast ostatních pak, toť věc podrobnějšího studia. Že se to musí dít v těsném spojení s Církví, je samozřejmé. Ne zbytečné originalnosti, ne podivínství, ale přece jen usilovná snaha přivést ostatní k vědomí

Tak ze mše vyrůstá obnova života věřících, kteří jsou jí účastni, a tato obnova se promítá do jejich apoštolského působení. Jeho prostřednictvím je pak nabídnut nový život i těm, kdo kolem Ukřižovaného přecházejí s odmítavostí, nevšímavostí nebo neporozuměním.

I k nim jsou totiž věřící skrze mešní liturgii vysíláni. V okamžiku, kdy jim mše svatá dává podíl na Kristově oběti, na jeho kenosi, jsou uschopněni, aby rozlišovali to jediné, co je v křesťanství skutečně podstatné a neměnné, od toho, co se měnit může a dokonce i musí, žádá-li si to zvěst evangelia:

„A ještě hlouběji musí jíti naše kenose, naše obětování s Kristem, musí býti stále ochotno revidovati naše nejzamilovanější názory a zásady, vzdát se, je-li třeba, všech tradic, takřka všeho, co tvoří naše nevlastnější já a podržovat to vše jen jedinému, nezaměnitelnému principu: že Bůh je všechno, že jen on je nezměnitelný, zatímco vše ostatní se může měnit neustále. Největší apoštol Kristův, Pavel, je zároveň učitelem i tohoto nejtěžšího přerodu našeho nitra. Zdaž nemusil on, fanatický farizej, obětovati takřka všechno, v čem byl od mládí vychován, aby se mohl stát nástrojem vyvoleným, heraldem velikého Krále, jehož hlas i dnes zní takřka mocněji než tehdy na začátku?“⁴⁴

V kázáních o mši svaté vykl. Kajpr stejné přesvědčení:

„Dnes více než kdy jindy měli bychom zanechat veškeré své náboženské vlašnosti a polovičatosti, a v době všech možných zhoubných totalismů bychom měli konečně ukázat, co dovede jediný blahodárný totalismus, totalismus křesťanský. Intensivní život eucharistický bude tohoto totalismu vždy nejmocnější vzpruhou, protože eucharistie je životné spojení s Tím, jenž je nedostižnou plností vši dokonalosti, „z jehož plnosti jsme všichni obdrželi“ (Jan 1,16). Intensivní život eucharistický nás jediný může vychovat k oné všestranné katolicitě, jak k ní často nabádám, t.j. k velkomyslnému duchovnímu objetí všech prostorů a časů, všech odvětví lidského života a lidské činnosti, jak nás k ní stále nabádá mše svatá...“⁴⁵

naší sounáležitosti. To je Communio. Apoštolát má naději na úspěch jen intensitou. Nezasáhnu lidi, nedostanu se k nim, k většině z nich. Z toho plyne, že ti, kdo jsou dosažitelní, ti, kdož se ještě shromažďují kolem Krista, musí být tak roznceni, aby pak šli a i sami zapalovali všude, kam půjdou. Proto musí jejich život duchovní a hlavně jejich život liturgický býti co nejintensivnější. Proto bychom měli neúnavně studovat, jak naše pobožnosti vypadají, a vylučovati z nich neúnavně jakoukoliv šablonovitost, zvykovost a pod.“

44 Srov. zde na s. 454.

45 Srov. zde na s. 157.

„Je to zase ten princip celosti, k němuž nás katolicismus, pravý katolicismus, zejména ve své liturgii, zejména ve mši svaté vede. Nic neodtrhovat a neoddělovat. Nevidět kříž bez vzkříšení, vidět vždycky vše v celku. Vidět tak svoji práci, vidět tak celý svět. [...] I v tom se jeví, nebo má jevit, naše katolictví, které je universální a má stále mít otevřeny oči na všechno a mít pochopení pro všechno.“⁴⁶

Citovaná slova zřetelně prokazují těsnou spojitost mezi Kajprovým duchovním životem, jeho působením ve službě slova a tím, k čemu nabádal druhé. Jsou také odpovědí na otázku, proč se v letech 1947–1949 ve svých kázáních věnoval právě výkladu mše svaté. Nemusíme v textu hledat žádné zvláštní zmínky o dobových událostech, i když ani ty zcela nechybí. Sama volba tématu a důkladnost, s níž se mu Kajpr věnoval, je vědomou reakcí na potřeby doby. I poté, co komunisté vzali Kajprovi jeho tiskový apoštolát, mohl pokračovat v tom, co považoval za apoštolát nejpotřebnější. Pozdější události mu daly za pravdu: s mizejícími možnostmi vystupování ve veřejném prostoru nalézali křesťané právě v liturgii zdroj své jednoty s Bohem i církví a sílu ke svědectví ve společnosti, jež se Kristu vzdálila.

Kázání o mši byla dokončena 26. června 1949. Až poté, v druhé polovině roku, vznikl strojepis knihy *O mši svaté*. Kajpr zřejmě na vydání pomýšlel, ovšem jen neurčitě. Právě v době, kdy kázání končila, byl totiž nastolen tvrdý kurz proticírkevní politiky, který v rychlém sledu přinesl ustavující schůzi tzv. Katolické akce (10. června), jmenování konzistorního zmocněnce pražského arcibiskupství (13. června), pastýřský list českých a moravských biskupů „v hodině velké zkoušky“ (15. června), internaci arcibiskupa Josefa Berana (19. června), exkomunikační dekrety Posvátného Officia (20. června a 1. července) atd. Kajpr sám v těchto dnech rozdál kněžím kolínského vikariátu cyklostylované letáky s instrukcemi od arcibiskupa Berana (1. června) a četl přípis, jímž kněží deklarovali věrnost svému arcibiskupovi (červenec). To mu bylo později přičítáno ke zlému.

Události zřetelně svědčily o tom, že vydání knihy nebude v dohledné době možné. Vždyť i všechen církevní tisk a křesťanská nakladatelství byla postupně likvidována. Jenom myšlenka na to, že se poměry později promění, mohla vést Kajpra k tomu, aby homilie přepsal – ať už sám nebo s pomocí někoho jiného. Přitom je i mírně redigoval. Redakce textu však nebyla nijak pečlivá. Nebyly odstraněny zmínky o aktuálním prů-

46 Srov. zde na s. 150.

běhu liturgického roku, hovorové obraty, gramatické a stylistické chyby. Text není členěn do kapitol. Přesto prošel z pověření provinciála Františka Šilhana SJ řádovou cenzurou, jež přitakala tomu, že spis přesahuje obvyklý průměr a odpovídá očekáváním, jež jsou spojována s autory z Tovaryšstva Ježíšova.⁴⁷ Posudek není datován, musel však vzniknout v letech 1949–1950.⁴⁸ Do výsledné podoby textu se již nepromítl. Tiskem totiž kniha nevysla.

S osobnostním naladěním Adolfa Kajpra, žánrem homilie i vědomým rozhodnutím o tom, jak chce liturgii přiblížit věřícím, je třeba spojovat způsob, jímž kazatel své téma uchopil. Nevěnoval takřka pozornost dějinám mešní liturgie a jen okrajově se dotkl jejích vnějších forem. Naprostou většinu výkladu věnoval objasnění smyslu liturgických textů (netřeba zdůrazňovat, že je míněno potridentské *Missale Romanum* papeže Pia V. a že tedy šlo o texty poněkud odlišné od těch, jež jsou užívány po 2. vatikánském koncilu).⁴⁹ V této věci měl trvale jasno:

„Jsem rozhodným přívržencem liturgického slavení mše svaté. Přesto však vím, že Pavlova slova *littera occidit, spiritus est, qui vivificat*, vnějšek zabíjí a jen

47 ATJ, f. Adolf Kajpr, Iudicium censoris. Nepodepsaný cenzor poznamenal: „Spis bude mít jistě veliký užitek. Pouze jeden passus, který je nejasný a nesprávný, bylo by třeba vynechat nebo opravit. Mimo to vyznačují ještě řadu jiných míst, která by mohla být jasnější a přesněji vyjádřena nebo doplněna, ale ponechávám to úsudku autorově.“ Kritika se týkala kapitoly Credo, resp. pasáže, jež začíná slovy „Jak asi docházíme k víře?“ a končí slovy „co pro nás učinil, činí a hodlá činiti“ (srov. zde s. 87–89). Cenzor měl za to, že zde Kajpr vyslovil myšlenku, „že každé naše poznání, je-li jen rozumové, je vždy podrobeno jakýmsi pochybnostem a potřebuje nějakého citovějšího potvrzení“. Proti tomu zdůrazňuje možnost poznání vylučujícího pochybnost, zvláště možnost jistého poznání Boha. Píše také, že milost člověku „může pomáhati, aby někdo jasněji a svatěji Boha, jeho díla a jeho zjevení poznával, ale samému přesvědčení nebo souhlasu víry nemůže dát větší jistotu, než jakou ono má z motivu, pro který se souhlasí a přesvědčuje“.

48 PAVLÍK, Jan. *Budou vás vydávat soudům. Sv. 2. Nekrology zemřelých členů české provincie T. J. v době rozptýlení v letech 1950–1990*. Praha: Societas, 1996, s. 19 uvádí: „Prošla v r. 1949 řádovou kontrolou, aby se dalo prohlásit, že přesahuje průměr. Dostala řádové povolení k tisku a měla být vydána v r. 1950.“

49 Součástí úsilí o ozřejnění podstaty mše prostřednictvím výkladu liturgických textů byla i snaha podat je v českém jazyce. Kajpr měl k dispozici tři překlady, nedržel se však ani jednoho z nich a překládal si sám. Srov. *Římský missál, čili, Mešní kniha církve svaté* [přeložil Prokop Baudyš]. V Praze: Cyrillo-Methodějská knihtiskárna (V. Kotrba), 1891; *Římský misál z ustanovení posádného sněmu tridentského obnovený...* [přeložil Antonín Ludvík Stříž]. Stará Říše na Moravě: A. L. Stříž, 1914 (a další vydání); *Římský misál* [přeložil Marian Schaller]. V Praze: Tiskem Arcibiskupské knihtiskárny, 1925 (a další vydání). Starý zákon uváděl v překladu Josefa Hejčla, Nový zákon v překladu Františka Žilky. Nejčastěji však citoval z paměti nebo si text mírně upravoval, protože byl slovem Písma zcela „nasáknutý“. Srov. *Bible česká: Knihy Starého zákona*. [Přeložil Jan Hejčl.] Praha: Dědictví sv. Jana Nepomuckého, 1917–1925; *Nový zákon*. [Přeložil František Žilka.] Praha: Jan Laichter, 1933.

duch obživuje, zachovávají svoji platnost i zde. Slova, i nejsvětější slova, jsou nástroji ducha, jsou vodiči ducha, nejsou duch sám. [...] je třeba usilovně i posvátnými texty liturgie pronikati k tajemství samotnému, k jádru a podstatě celého toho dramatu mešního, ke Kristu, jenž na oltáři zpřítomňuje svoji oběť kalvářskou, zpřítomňuje ono bezvýhradné, absolutní odevzdání se Otcí, a protože jsme od křtu svatého s ním ztotožnění, pronáší ono bezvýhradné odevzdání se Otcí i naším jménem. My, jsme-li přítomni svaté oběti, máme ono odevzdání ratifikovat, máme je skutečně i my pronést, ovšem, nejenom ústy.^{44 50}

Odtud plyne, že se Kajpr snažil posluchačům ozřejmit, jaké duchovní postoje si tu mají osvojit v odpověď na Boží sebedarování a na dílo spásy vykonané v Kristu, právě výkladem smyslu liturgických textů. Pohyboval se přitom v rovině meditace, kérygmatu, katecheze a pareneze.

Právě tímto způsobem vykládal později v komunistickém žaláři o mši svaté spoluvěznům (1950–1959). Jejich vzpomínky se shodují v tom, že si pamatoval celý mešní formulář a četné modlitby, hymny, sekvence apod., z čehož měli užitek jak při tajném slavení liturgie, tak v okamžicích, kdy o ní Kajpr hovořil. Co se tajné celebrace týče, je jisté, že se Kajpr opět ocitl v situaci, kterou již znal z koncentračního tábora. Opět platilo jeho „koneckonců i zde jsem přece pořád knězem, to jest obětíkníkem, a nemožu-li denně přinášet oběť mše svaté, aspoň mohu přinášet oběť jinak“. Občas však přeci jenom celebrovat mohl – vězni již byli v tomto ohledu zkušenější a věděli, jak si s nastalou situací poradit. Co se pak týče výkladu o liturgii, Kajpr nemluvil o její historii ani o rubrikách. Objasňoval „vnitřní smysl liturgického slavení vyjádřený především vlastními liturgickými texty“, s jejichž pomocí projasňoval aktuální situaci a pomáhal tomu, aby ji posluchači mohli prožívat s autentickou křesťanskou vírou.⁵¹

50 Srov. zde na s. 54.

51 Srov. svědectví, která přináší NOVOTNÝ, Vojtěch. *Maximální křesťanství*: Josef Petr Ondok (s. 235): „Měl velký obdiv k liturgickým textům. Spoustu jich znal z paměti. Jeho promluvy nás uváděly do ducha liturgie – avšak nikoli pomocí vnějších okolností, jaké představují například historické reálie původu nějakého svátku a podobně. Ale tím, že dovedl vytěžit z těch nehlubších šachet svého osobního prožívání liturgie něco, co nás živě oslovovalo. Novou zkušenost víry, o níž se s námi podílel.“ Týž (s. 236–237): „Byl velký liturgista v tom nehlubším smyslu. Nezajímal se o historické skutečnosti a vnější okolnosti, které např. vedly k zavedení svátku, ale o vnitřní smysl liturgického slavení vyjádřený především vlastními liturgickými texty, jichž znal spoustu z paměti. Z jeho promluv vanul patos hluboce prožívané zkušenosti víry...“ Týž (s. 240): „...otec Kajpr se opíral zcela o liturgické texty, ze kterých ‚doloval‘ a v nich objevoval nový způsob prožívání původního smyslu liturgických úkonů v nové aktuální situaci.“ Vít Tajovský (s. 240): „Ve vězení mival i přednášky z liturgiky, kterou dovedl posluchačům opravdu krásně přiblížit: snažil se odhalovat skrytý smysl jednotlivých církevních svátků, liturgických

Kajprova snaha přiblížit liturgii druhým zašla tak daleko, že dokonce jednou sloužil pro laiky mši v češtině, a to v době před koncillem, kdy to ještě nebylo oficiálně povoleno.⁵²

Je takřka jisté, že to, o čem hovoří citovaná svědectví, je obsaženo v kázáních *O mši svaté*, která neskonale lépe než kterýkoli jiný Kajprův text umožňují, abychom poznali způsob, jímž chápal a prožíval mešní liturgii. Poskytuje nám jedinečný vhled do jeho nitra, do jeho duchovního života i do jeho kněžského působení.

O posledních věcech člověka

Kázání o mešní liturgii byla dokončena v červnu 1949. V průběhu podzimu následovala příprava rukopisu *O mši svaté*. Tehdy také Kajpr otevřel další cyklus, a to *O posledních věcech člověka*. První z těchto kázání pronesl po letních prázdninách, v neděli 11. září 1949, a pokračoval v pravidelném týdenním rytmu, s výjimkou vánoční přestávky. Poslední homilie, v pořadí devatenáctá, je datována 12. února 1950.⁵³ O měsíc později, 14. března 1950, byl zatčen.⁵⁴

Proč ovšem toto téma zvolil? Co se eschatologie týče, není v Kajprově předchozím životě a působení nic, co by ji významem stavělo na roveň liturgii. Skutečnost, že mu v raném dětství zemřeli oba rodiče, ani jiné biografické prvky – například hrůzná setkání se smrtí v koncentračních táborech – zde jako dostačující příčinu evokovat nelze. Také v jeho písemném díle stojí eschatologie na okraji. Ne snad že by chyběly zmínky o posledních věcech a jasné vědomí, že celý život člověka ústí v setkání s Pánem. Je také nepochybné, že se Kajpr sám i s druhými opakovaně

dob a vůbec celého slavení liturgie. Myslím, že jeho pojetí liturgie a jiných věcí se už neslo v duchu Druhého vatikánského koncilu.“ Dále viz Václav Vaško (s. 228 a 231).

52 Srov. svědectví, která přináší NOVOTNÝ, Vojtěch. *Maximální křesťanství*: Václav Vaško (s. 229): „Když byl na oddělení, kde byli laici, tak řekl, přece s latinou nemůžu. A tak před vatikánským koncillem si přeložil mši a měl ji česky. Ale potom přece jenom říkal: ‚No, asi jsem to trošku přestřelil.‘ Tak to potom nedělal, ale přece jenom ji obohacoval jiným způsobem.“ Jan Anastáz Opasek (s. 240): „Vzpomínám si, že pater Kajpr říkal: ‚Celou mši jsem se modlil česky,‘ když byl mezi laiky, ještě než nás soustředili, ‚včetně kánonu‘. To se dříve nesmělo za žádnou cenu udělat.“ Antonín Mandl (s. 260): „Proto i tolik ctil liturgii jako výraz dogmatické hloubky a organické jednotnosti. Ovšem liturgie mu byla něco podstatného, a proto se nebál na vlastní pěst svého odpovědného vědomí ji počítat až do důsledků řadu let před koncillem.“

53 Pro podrobnosti viz kapitola Exkurs: datace homilií.

54 Mezi 12. 2. a 14. 3. 1950 měl Kajpr u sv. Ignáce nedělní promluvu ještě třikrát: 26. 2., 5. 3., 12. 3.: srov. ATJ, f. Adolf Kajpr, černý poznámkový sešit, poznámky z činnosti. Všechny tyto tři homilie viz zde na s. 489–501.

věnoval rozjímání o posledních věcech v průběhu exercicií. Mezi publikovanými texty však nalezneme pouze jediný, který se eschatologii věnuje obsáhleji a který je tu třeba evokovat pro jeho hluboká slova, dosti podobná těm, jež později zazněla v kázáních:

„Cílem křesťanského života je opět život, a sice život věčný, život nepomíjející. Věčný život pak je nerozlučné přilnutí k zdroji veškerého života, k trojjedinému Bohu. Je to jasné, bezprostřední poznání tohoto Boha. To pak jest život věčný, aby poznali tebe, jediného pravého Boha, a toho, jehož jsi poslal, Ježíše Krista, praví božský Učitel. Každá vpravdě křesťanská duše všech věků hledala a nalezla sílu k snášení protivenství a útrap života právě v naději, že jednou spatří Pána tváří v tvář. [...] Viděti Boha! Leč je to vůbec možné, viděti Boha? Nezahalují si serafové svou tvář, stojíce před Nejsvětějším? Co je člověk při srovnání s nimi? Animula vagula, blandula, útlocůčka slaboučká dušička, připoutaná k hmotě. Jak se může tedy odvážit pomyslet na to, že spatří jednou tvář Toho, jenž jest svatost sama? Tyto a jiné obtíže se naskýtají duchu lidskému, přemýšlí-li o svém posledním cíli a činí z blaženého nazírání na Boha tajemství křesťanské víry. Ale slova sv. Jana ‚uvidíme jej tak, jak je‘, jsou dosti jasná, plně stačící všem lidem dobré vůle. Mimo to je pravda o vidění Boha takřka nutným článkem v řadě ostatních tajemství našeho vykoupení. Neboť jen bohopodobný věčný život vykoupených bratří se zdá důstojnou cenou života a smrti Syna Božího. [...] Oslnivý jas Jeho bytosti zaplaší tíživé přítmi tajemství, poznáme a pochopíme, v jak těsnou, úchvatně krásnou jednotu splývají všechny Jeho vlastnosti, jak Jeho čistá svatá láska se k nám sklání s bezmeznou něhou a teplem, a jak tatáž láska byvši zhrzena a smrtelně uražena, nechává vyšlehnouti věčné plameny pekla. Tehdy se vrhneme na tvář a budeme zpívat se zástupem, jež viděl sv. Jan ve svém Zjevení: ‚Tomu, jenž sedí na trůně, a Beránkovi chvála a čest a moc na věky věkův!‘ ‚Vizte, jakou lásku nám Otec prokázal, abychom dítkami Božími sluli a byli jimi‘, praví sv. Jan. Ano, jsme dítkami Božími, náležíme k tajemné podivuhodné rodině, jež se nazývá nejsvětější Trojice. Neboť až do ní nás uvádí Otec nebeský, v ní nám odhaluje svůj nejnvtitnější božský život. [...] Staneme se svědky nejvyššího konu Boží plodnosti, jímž sděluje Otec celou svou božskou přirozenost Synovi a zrozuje ho tak ve věrný a plný odlesk své slávy. Uzříme, jak Boží láska, podobná plameni, vyzařuje od Otce i od Syna a krystaluje od věčnosti v třetí božskou Osobu, v Ducha svatého. Vše to budeme vnímati jasně bezprostředně, ve skutečnosti, která přesahuje nekonečně všechny naše ubohé lidské pojmy a výrazy. A poněvadž tato nevystižitelná, úchvatná činnost se rozvine v samé naší duši, přelije se i do ní plnost bytí, která proudí od Otce k Synu, ve věčném Slově utišíme všechnu svou žízeň po vědění a po pravdě,

a v Duchu, jenž uzavírá posvátný kruh Trojice, spočine navždy naše srdce. Toť život věčný, toť cíl křesťanského života, toť nebe, odměna čistých srdcí, naděje věřících, bohatství nepřeborné všech lidí dobré vůle!⁵⁵

Skutečnost, že eschatologie nepatřila ke Kajprovým celoživotním tématům, umocňuje otázku, proč se jí v září 1949 rozhodl věnovat řadu kázání. On sám poskytl v prvním z nich, jež zaznělo 11. září 1949, toto zdůvodnění:

„Mluvil jsem minulou neděli u příležitosti jednoho místa z Apokalypse sv. Jana o nebi. Nebe je jedna složka onoho oddílu naší víry, kterému říkáme poslední věci člověka. Tyto poslední věci jsou: smrt, soud, tzv. zvláštní nebo osobní, nebe, peklo, očistec a pak poslední soud, poslední závěr všeho. Myslím, že nebude škodit, podíváme-li se letos na tyto poslední věci, podíváme-li se pořádně, čemu nás vlastně víra o nich učí. [...] A přece zase kterýkoliv den může pro mnohého z nás být posledním. Na to je třeba být připraven. Jestliže nám Pán Ježíš velmi rázně říká, jak zbytečno je zkoumat známky posledního dne, přece nám ještě mnohem rázněji na mnoha místech klade na srdce, že máme být vždycky připraveni.“⁵⁶

Ve světle těchto slov se zdá, že volba tématu byla jaksi nahodilá, nenadálá. Vedle toho však lze postavit modlitbu, která ukončila rozjímání o mši a která přímo nastoluje spjitost mše a věčného života:

„Dej, Pane, abychom Tě nalézali stále víc a víc ve Tvé oběti mše svaté, jejíž výklad tímto končíme, abychom ji až do posledního dechu svého života stále hlouběji a skutečněji prožívali, až do chvíle, kdy spadnou závoje tajemství, kdy, jak doufáme, spatříme tvář v tvář Tebe, kdy spatříme Tvou slávu jako Jednorozeného od Otce, kdy my sami, jako Tvůj učedník a evangelista, spatříme a přesvědčíme se, že skutečně pln milosti a pravdy.“⁵⁷

Nelze tedy vyloučit, že k tomu, aby na podzim 1949 kázal *de novissimis*, Kajpra přiměla vnitřní souvislost mezi tajemstvími víry (*nexus mysteriorum*) a místo eschatologických témat v hierarchii pravd (*hierarchia veritatum*). Jde o klíčové skutečnosti Zjevení a Kajpr se pro ně mohl rozhodnout právě kvůli tomuto jejich ústřednímu postavení.

55 KAJPR, Adolf. Tajemství nebe. *Obrození* 1938, roč. 4, č. 11, s. 82–85.

56 Srov. zde na s. 206. ATJ, f. Adolf Kajpr, černý poznámkový sešit, poznámky z činnosti, kde je zaznamenáno předchozí kázání u sv. Ignáce dne 4. 9. 1949.

57 Srov. zde na s. 257.

Mohl přitom ovšem být veden i další úvahou: Za daných historických okolností se sice v homiliích nemohl otevřeně pouštět do témat společensky aktuálních, přece však mohl jít k samým základům toho, jaké postoje má křesťan tváří v tvář soudobému dění zaujímat. A zde platí: „Co svět světem stojí, co existuje lidstvo, byly a jsou v něm vždy dva tábory, tábor věřících a tábor nevěřících. Nazírání na život věčný je snad nejurčitější, rozlišující známka těchto dvou táborů.“⁵⁸ A právě k tomuto rozlišení kazatel své posluchače cílevědomě vedl.

Ostatně, v jeho homiliích nechyběly pasáže, jež se toho týkaly explicitně. Například tato:

„Celá moderní civilisace byla zbudována lidmi, kteří věří v nesmrtelnost, a ten, kdo v ní nevěří, nevybudoval ani na této zemi nic trvalého, protože k tomu je třeba energie neochabujících, kterou nevěřící člověk nikdy nebude trvale mít, protože se mu každou chvíli může vynořit v hlavě myšlenka: A na co je to všechno? Všechno se žene k tomu, co se nic nazývá. A pak bychom si měli neúnavně opakovat, že osobní nesmrtelnost každého z nás zůstane navždy nejpevnějším základem lidských práv a nejjistější chartou rovnosti zásadní nás všech. Všichni máme v podstatě stejnou duši a s touto duší, obnaženou a zbavenou všech pozemských přívěšků a titulů, staneme jednou před Stvořitelem. Všichni skuteční bojovníci za právo a spravedlnost vycházejí vždy z této víry a čerpali z ní sílu k tomuto boji. Nepodplatitelný a naprosto spravedlivý Bůh-Soudce, byl vždy nejvyšší instancí utlačovaných a pronásledovaných. Čím více podryjeme tuto víru, tím menší cenu bude mít člověk, tím rychleji se stane nejvyšší společenskou zásadou staré pohanské heslo: *Paucis vivit genus humanum*, jen pro některé a jen v některých žije skutečné pokolení lidské.“⁵⁹

Zdá se tedy pravděpodobné, že kázání *O posledních věcech člověka* nebyla – stejně jako kázání *O mši svaté* – nesena okamžitým nápadem, nýbrž vědomou pastorační strategií, jež se opírala jak o objektivní místo dané tematiky v celku křesťanské víry, tak i o její význam v konfrontaci křesťanství a marxistického materialismu. Kajpr tak vlastně v letech 1949–1950 pokračoval s tím, čemu se v rozmezí let 1945–1948 věnoval na stránkách *Katolíka*, kde předpovídal, že vítězství ateistického humanismu povede opět ke koncentračním táborům, věznicím, popravám a dalším formám útisku, a formoval vědomí a svědomí věřících.

58 Srov. zde na s. 330.

59 Srov. zde na s. 280.

Kajpr věděl, že se křesťanům nevyhne pronásledování, a očekával, že se dotkne i jeho samého.⁶⁰ Počítal s možností, že zemře. Výše citovaná slova „kterýkoliv den může pro mnohého z nás být posledním [...], máme být vždycky připraveni“ proto sugerují ještě jednu myšlenku: Nechtěl snad kazatel připravovat sebe i druhé na nadcházející pronásledování a mučednictví? Těžko říci. Skutečnost, že byl právě v čase, kdy kázal o posledních věcech a následně pak o křížové cestě, zatčen a odsouzen do žaláře, v němž pro Krista zemřel, je však velmi výmluvná.

Způsob, jímž Kajpr v homiliích téma uchopil, je hodný pozor. Promluvy vždy obsahují jasné dogmatické jádro, které se snažil ve svém kérygmatu sdělovat nezkráceně. Parenetické akcenty sice nechybí, tentokrát se však kazatel ještě více než kdy jindy projevuje jako teolog a filosof, který soustavně rozvíjí věroučné téma a snaží se je vyložit věřícím shromážděným u sv. Ignáce. I s odstupem času zůstávají jeho úvahy velmi podnětné.⁶¹

Soubor homilií o posledních věcech člověka nebyl určen k publikaci. Autor byl zatčen těsně po dokončení cyklu. Chybí posudek řádového cenzora. Přesto je nápadné, že byl text, z něhož naše edice vychází, souvisle opsán a rozčleněn do kapitol. Vnucuje se proto domněnka, že se jednalo o samizdat kolující mezi několika věřícími.

O rozličných aspektech víry

Třetí část knihy představuje Kajprovy homilie o rozličných aspektech víry, jak je sugerovala liturgická doba nebo jiné příležitosti. Vystavávají tak před námi další polohy Kajprovy služby slova. Jde o jednotlivá kázání u příležitosti nedělí, májových pobožností, eucharistických adorací. Opět platí, že se kazatel snažil o propojení kérygmatu a pareneze, jež je tentokrát výraznější.

60 Srov. ATJ, f. Adolf Kajpr, [MIKULÁŠEK, František.] *Vzpomínky na P. Kajpra*: „Po r. 1948 nejen počítal s možností zatčení, ale považoval je za samozřejmé. Mluvil o tom tak, že mu jednou P. Alois Galatík řekl: ‚Mám dojem, že až si jednou pro vás přijdou, vy jim řeknete: Kde jste tak dlouho byli, jak to, že jste už dávno nepřišli?‘“

61 Kajpr uváděl Starý zákon v překladu Josefa Hejčla. Nový zákon jednoznačně identifikovat nelze: některé pasáže jsou převzaty z překladu Františka Žilky, jiné z překladu Rudolfa Cola. Nejčastěji však užíval překlad vlastní, resp. citoval z paměti. Srov. *Bible česká: Knihy Starého zákona*. [Přeložil Jan Hejčl.] Praha: Dědictví sv. Jana Nepomuckého, 1917–1925; *Nový zákon*. [Přeložil František Žilka.] Praha: Jan Laichter, 1933; *Nový zákon: Sýkorův překlad v revizi Hejčlové*. [Upravil Rudolf Col.] Olomouc: Velehrad, 1947.

Texty vznikly v letech 1945–1950.⁶² Výjimku představuje pět (nebo šest) textů z let 1939–1941. Mezi nimi nutno vyzdvihnout rozhlasové promluvy z doby počínající německé okupace. Vysílání Českého rozhlasu poskytovalo pravidelně prostor tzv. duchovním přednáškám a náboženským zprávám. U mikrofonu se střídaly přední osobnosti tehdejšího katolicismu. Dvakrát, 14. května a 30. července 1939, tu přednesl řeč i Adolf Kajpr.⁶³ Zatímco první z nich, *O zázracích Kristových*, má spíše apologetický ráz, druhá je – i po cenzuře – velmi průhledným komentářem dobových událostí a pobídkou k pravému vlastenectví:

„Tak jako Kristus miloval svou vlast a svými slzami dokázal, jak cítí s ní, tak nemůže být lhostejný k osudům vlasti nikdo, kdo podle srdce Ježíšova chce upřímně vytvářeti srdce své. Tak jako Kristus nejednou zdůrazňoval, že je především poslán k svému lidu, jež že musí v první řadě zachránit, tak každý křesťan, učedník, následovník Kristův, by nemohl být křesťanem opravdu dobrým, kdyby se upřímně nesnažil, aby prospěl svému lidu, aby mu pomohl, kdyby necítil s ním. A čím více ten lid a národ pomoci potřebuje, tím naléhavější jest i naše povinnost při něm stát. [...] A tak jako je hříchem, stydět se za matku chudou a poníženou, [...] tak by bylo hříchem i stydět se za vlast svoji, za tuto společnou matku nás všech, za mateřský jazyk, jenž jest nejjasnějším znamením toho, že patříme dohromady, že jsme jednou rodinou. [...] Všechny nás má rád Spasitel a sesílá-li na nás utrpení a bolest, činí to jedině proto, abychom vyšli z nich zvroucně, pokorněji a čistěji, abychom utrpením našli cestu k Němu, aby nás mohl konečně všechny shromáždit u sebe...“

Tak tento text doplňuje, co již bylo známo o Kajprových postojích k nacismu a okupaci před uvězněním v koncentračních táborech.⁶⁴

Většina homilií, které jsou tu otištěny, pochází z doby poválečné, a až na dvě výjimky nebyly nikdy publikovány – dochovaly se pouze ve strojopisech, v jednom případě v rukopise.⁶⁵ Naše edice nicméně nesleduje

62 Pro podrobnosti viz kapitola Exkurs: datace homilií.

63 MÁDR, Oto. Kněz – redaktor – vězeň. *Teologické texty* (samizdat) 1985, č. 10, s. 47–48 uvedl, že Kajpr „měl sérii duchovních přednášek v rozhlasu (1938)“. Archiv Českého rozhlasu nechová žádnou zvukovou nahrávku a má jediný Kajprův text: *O zázracích Kristových*. Obsáhlejší dokumentaci k náboženskému vysílání Českého rozhlasu chová Archiv Národního muzea, f. Svatováclavská liga. Odtud (kart. 10, i.č. 74) jsou převzaty i zde publikované dva texty: *O zázracích Kristových* a *Na evangelium 9. neděle po Sv. Duchu*. Druhá z uvedených homilií nebyla zachycena v bibliografii Kajprových textů uvedených v NOVOTNÝ, Vojtěch. *Maximální křesťanství*, s. 290.

64 Srov. NOVOTNÝ, Vojtěch. *Maximální křesťanství*, s. 28–35.

65 Srov. NOVOTNÝ, Vojtěch. *Maximální křesťanství*, s. 80, kde bylo uvedeno, že u strojopisů

chronologické hledisko. Seskupila homilie podle jejich převládajícího tematického zaměření. Na předním místě stojí texty, které hovoří o Ježíši Kristu a o jeho Srdci. Významnou skupinu homilií představují ty, které jsou věnovány Matce Boží. Maria se v naší knize jinak příliš neobjevuje a je tedy dobře, že se s Kajprovou mariánskou úctou a související reflexí můžeme v náznaku seznámit. Ukazuje se, že byla velmi intenzivní:

„Křesťan ví, že Bůh sám je láska, sv. Jan to říká právě těmito jasnými slovy: *Deus caritas est*, Bůh je láska, [...] ale křesťan přece jen potřebuje, aby si tuto nejkrásnější stránku Boží přirozenosti nějak zvlášť rozložil, znázornil, jako si krásu světla slunečního rozkládáme v různých barvách. A tak si tedy mateřskou lásku, s kterou nás Bůh od počátku miloval a miluje, zachycuje v Panně Marii, v ní si ji zobrazuje a ztělesňuje.“⁶⁶

„Matka Boží stojící pod křížem a Matka Boží stojící s tělem svého mrtvého Syna na klíně jsou proto pro mne největším důkazem pravdivosti křesťanství a jsou zároveň nejkrásnějším pokladem křesťanství. Proti všemu životnímu pesimismu, proti všem hlasům, jež mi mohou někdy namlouvat, že svět je zlý a že nestojí za to žít, bude vždy dostatečnou záchranou tato vzpomínka na Matku Bolestnou, tato veliká báseň o Boží lásce k nám.“⁶⁷

Třetí výraznou skupinu homilií tvoří ty, které mají obsah různorodý, i když jej lze shrnout do slov: následování příkladu svatých a modlitba. Pozoruhodný je obsáhlejší komentář hymnu sv. Pavla na lásku (1 Kor 13) a kázání o křížové cestě, které přerušilo Kajprovo zatčení.

Kázání, jež jsou věnována rozličným aspektům křesťanské víry, nebyla určena k publikaci. Jejich stylistická kvalita je nižší než v předchozích případech.

uložených v ATJ, f. Adolf Kajpr je namísto jistá obezřetnost, neboť nejsou všechny signovány a lze chovat oprávněné pochybnosti o tom, že by byl Kajpr skutečně vždy jejich autorem. Mezi texty prokazatelně jeho náleží ty, v nichž je patrný jeho rukopis a styl, nebo ty, u nichž se datum a téma shodují se záznamy v sešitu, kam si zapisoval přehled své činnosti. Všechny ostatní texty uchované v příslušné složce je třeba považovat buď za dubia, u nichž není jasné, zda je Kajpr jejich autorem, nebo přímo za texty jiného autora. Tamtéž také byla v pozn. 211 stanovena přibližná datace některých těchto textů. Ta je zde revidována.

66 Srov. zde na s. 398.

67 Srov. zde na s. 421.

Závěr

13. září 1959, v předvečer svátku Povýšení sv. Kříže, dostal Adolf Kajpr v Leopoldově při práci infarkt. Byl odveden na oddíl, kde jej Jan Pavlík SJ vyzpovídal a sloužil v jeho přítomnosti mši svatou. Následně byl transportován do vězeňské nemocnice. Zde potom 17. září večer zemřel v důsledku infarktu druhého. Byl Svátek jizev sv. Františka z Assisi. Ten den církev v prvním čtení uváděla: „Ať je daleko ode mě, abych se chlubil něčím jiným než křížem našeho Pána Ježíše Krista, kterým je pro mě ukřižován svět a já světu. [...] Pro budoucnost ať mě už nikdo neobtěžuje! Jizvy na mém těle jsou znamením, že patřím Ježíši“ (Gal 6,14.17). Tak mešní liturgie vhodně doprovodila poslední den Kajprova pozemského života a jeho vstup do života věčného.

Ukázalo se také, že se na něm naplnilo, co sám uvedl o těch, jimž je svěřeno *ministerium verbi* (Sk 6,4), služba Slovu službou slova:

„Snad každý, kdo se ‚službě slova‘ někdy věnoval, pocítil mnohdy stavy tíživé deprese, tehdy totiž, kdy se mu lidské slovo zdálo tak slabé a neúčinné a tedy jeho práce marná a zbytečná. Ale když o ní apoštolové mluví s takovou vážností, nelze se oddávat poráženecké malomyslnosti. Je neděsila slabost lidského slova, u nich nikdy neexistovalo pouhé prázdné lidské slovo, takový ten pavlovský ‚drnčící a zvučící kov‘. Jako květ z jarní haluze, tak vyplývalo slovo z jejich bytosti, kterou vytvářel a hněl bezprostřední styk s vtěleným Slovem, skrze něhož a pro něhož je všechno. Oni Ho viděli plného milosti a slávy, viděli Ho však i trpícího, na kříži umírajícího, poznali od něho obrozující moc bolesti, poznali, jak bolest možno proměnit v sílu a radost. Za svou ‚službu slova‘ byli kdysi zatčeni, souzeni a bičováni a přece – jak praví Písmo – ‚odcházeli plni radosti, protože byli uznáni za hodny trpěti přikročí pro jméno Ježíšovo‘. I my musíme tedy konat svou ‚službu slova‘ jen ve spojení s modlitbou a utrpením, ve spojení s oním vše pronikajícím Slovem, skrze něhož a pro něhož jsme i my všichni. [...] Úkolem katolického ‚služebníka slova‘ je, aby neodtrhoval nikdy slovo od Slova, aby v každém lidském díle a v každé lidské kráse hleděl vyčísti odlesk Slova, které nás stvořenou krásou přitahuje k sobě, budí touhu po sobě. *Kinei hos erómenon* [uvádí v pohyb jako to, co je milováno].“⁶⁸

68 KAJPR, Adolf. „Ministerium verbi“. In *The Footchic's show...?: Pocta k padesátinám PhDr. Bedřicha Fučíka: Rukopisný sborník*. [Uspořádal Jan Skácel.] Vydal SPD rBFP [= Svaz přátel dr. B. Fučíka, Praha], 1950 [bez paginace] – samizdat. Slova *kinei hos erómenon* jsou převzata z Aristotelových úvah o Bohu: srov. ARISTOTELÉS, *Metaphysica* L, 7 (1072 b 3).

Způsob, jímž zde Kajpr služebníka Slova definoval, sám do krajnosti naplnil.

Exkurs: datace homilií

V předcházejícím textu byly poskytnuty souhrnné údaje o dataci promluv, které jsou v této knize publikovány. Tento exkurs poskytuje podrobnější zdůvodnění.

a) *O mši svaté*

Kázání *O mši svaté* se dochovala ve dvou strojopisných verzích. Jedna z nich obsahuje tyto promluvy v podobě, jež je výsledkem mírné redakce související s přípravou knižního vydání; text je úplný, bez průběžné datace. Druhá strojopisná verze přináší původní znění promluv; jejich řada není úplná, texty jsou datovány, neplatí to ale o všech. Obě strojopisné verze byly při přípravě naší edice porovnány. Tam, kde se původní promluva nedochovala, je otištěno pouze znění verze upravené pro tisk.⁶⁹

Druhá strojopisná verze dává možnost sledovat, jak bylo téma artikulováno v původních promluvách a jak se vyvíjelo v čase. Protože se tu však nedochovala kázání všechna, bylo třeba u některých kázání stanovit, jaký textový úsek jim ve finální verzi textu přináležel a s jakým datem je pojit.

Členění promluv je v těchto případech stanoveno buď díky tomu, že přerušená řada původních promluv opět pokračuje, a umožňuje tudíž vymezit textový rozsah kázání chybějícího, nebo je odvozeno z kontextu – na základě přibližně identické délky jednotlivých kázání (asi 4 strany textu) a s přihlédnutím k frázování myšlenkového obsahu.

Dataci jednotlivých kázání lze většinou stanovit na základě údajů, jež jsou obsaženy ve strojopise původních promluv;⁷⁰ neplatí to ale úplně, neboť ne všechny texty datum obsahují. Druhým pramenem, který umožňuje dataci kázání, jsou denní záznamy, jež si Kajpr vedl o své čin-

69 Týká se to následujících promluv: Rok 1948: 30. 5., 20. 6., 27. 6., 3. 10., 7. 11., 5. 12., 19. 12. Rok 1949: 6. 1., 23. 1., 30. 1., 6. 2., 13. 2., 20. 2., 13. 3., 20. 3.

70 Explicitně jsou datovány tyto promluvy: Rok 1947: 5. 10., 12. 10., 19. 10., 26. 10., 2. 11. 9. 11., 16. 11., 23. 11., 30. 11., 7. 12., 14. 12., 21. 12. Rok 1948: 4. 1., 11. 1., 18. 1., 25. 1., 1. 2., 15. 2., 29. 2., 7. 3., 14. 3., 4. 4., 11. 4., 18. 4., 2. 5., 9. 5., 23. 5., 6. 6., 14. 11., 28. 11. Rok 1949: 15. 5., 12. 6. – Text kázání, jež je zde datováno 14. 11. 1948, nese ve skutečnosti datum 17. 11. 1948, což je však evidentně omyl, neboť je to v rozporu s poznámkami s činností a mými se to s nedělním rytmem promluv.

nosti.⁷¹ V nich je uvedeno, že k zahájení cyklu *O mši svaté* došlo kázáními u sv. Ignáce v neděli 5. 10. 1947. Další homilie patřící k tomuto tematickému cyklu jsou pak průběžně číslovány.⁷² Poslední explicitně označený záznam se objevil 20. 3. 1949. Nese číslo 46. Tím ovšem není řečeno, že by kázání skončila, nýbrž to, že je Kajpr přestal číslovat. Datace uvedená na strojopisech původních promluv je údaji obsaženými v poznámkách vesměs potvrzena.

Potíž vzniká tam, kde dochované strojopisy datovány nejsou. U většiny z nich lze den, v němž byly proneseny, určit s pomocí Kajprových poznámek z činnosti.⁷³ Ve dvou případech je však datace stanovena pouze přibližně, protože datum není uvedeno na strojopise ani není zřetelně označeno v poznámkách. V jednom případě jde o kázání, jež bylo proneseno po 20. 3. 1949 a před 15. 5. 1949; na základě poznámek z činnosti přicházejí v úvahu Kajprovy promluvy u sv. Ignáce o nedělích mezi 27. 3. a 8. 5. 1949 (27. 3., 3. 4., 17. 4. nebo 8. 5.). V druhém případě jde o poslední promluvu celého cyklu. Víme, že zazněla po 12. 6. 1949. Na základě poznámek z činnosti přichází v úvahu Kajprova promluva u sv. Ignáce v neděli 26. 6. 1949 (středa 29. 6. je vyloučena jako nepravděpodobná).

Pomocným kritériem pro dataci jednotlivých textů jsou chronologické údaje obsažené v promluvách samotných. Všechny byly prověřeny, nepřináší však nic, čemu by zde bylo třeba věnovat větší pozornost.⁷⁴

71 ATJ, f. Adolf Kajpr, černý poznámkový sešit.

72 Týká se to následujících promluv: Rok 1947: 5. 10., 12. 10., 19. 10., 26. 10., 2. 11. 9. 11., 16. 11., 23. 11., 30. 11., 7. 12., 14. 12., 21. 12. Rok 1948: 4. 1., 11. 1., 18. 1., 25. 1., 1. 2., 15. 2., 29. 2., 7. 3., 14. 3., 4. 4., 11. 4., 18. 4., 2. 5., 9. 5., 23. 5., 30. 5., 6. 6., 20. 6., 27. 6., 3. 10., 10. 10., 7. 11., 14. 11., 28. 11., 5. 12., 19. 12. Rok 1949: 6. 1., 23. 1., 30. 1., 6. 2., 13. 2., 20. 2., 13. 3., 20. 3.

73 Týká se to následujících promluv: Rok 1948: 30. 5., 20. 6., 27. 6., 3. 10., 7. 11., 5. 12., 19. 12. Rok 1949: 6. 1., 23. 1., 30. 1., 6. 2., 13. 2., 20. 2., 13. 3., 20. 3.

74 Kap. Úvod: „svátek Krista Krále, jak jej budeme slavit za čtrnáct dní“ – proneseno 12. 10. 1947. Kap. Introitus: „je svátek Krista Krále“ – poslední říjnová neděle 1947 čili 26. 10. Kap. Graduale: „dnešní neděle (Poslední po sv. Duchu)“ čili poslední před adventem – 23. 11. 1947. Kap. Orace: „dnes je jednak modlitba nedělní, pak je modlitba sv. Gertrudy, která má dnes svátek“ (svátek sv. Gertrudy Velké připadá na 16. 11., souběh neděle a 16. 11. nastal roku 1947). Kap. Evangelium: „z adventní zvěsti, kterou ode dneška voláme“ – počátek doby adventní připadl na 30. 11. 1947. Kap. Obětování kalicha: „jak o tom v těchto dnech budou zas tak výmluvně mluvit vánoce“ – prosinec 1947. Kap. Secreta: „Zjevení Páně, v jehož oktávě jsme“ – r. 1948 připadla tato neděle na 11. 1. 1948. Kap. Proměňování chleba: „na Zelený čtvrtek [...] před několika dny“ – Zelený čtvrtek připadl na 25. 3. 1948, takže slova byla pronesena o něco později. Kap. Agnus: „je blízko Advent“ – podzim 1948. Kap. Přijímání Těla Páně: „jak nás k tomu tak naléhavě bude nabádat nyní doba Vánoční“ – zima 1948. Kap. Antifona po přijímání: „...nedávno, tento týden, 1. února“ – jde tedy o neděli následující po 1. 2., jež r. 1949 připadla na 6. 2. Kap. Modlitba po přijímání: „jsme blízko době kající, době postní“ –

Úhrnem, Kajpr hovořil *O mši svaté* od 5. října 1947 do 26. června 1949, a to v těchto dnech:

Rok 1947: 5. 10., 12. 10., 19. 10., 26. 10., 2. 11., 9. 11., 16. 11., 23. 11., 30. 11., 7. 12., 14. 2., 21. 12.

Rok 1948: 4. 1., 11. 1., 18. 1., 25. 1., 1. 2., 13. 2., 29. 2., 7. 3., 14. 3., 4. 4., 11. 4., 18. 4., 2. 5., 9. 5., 23. 5., 30. 5., 6. 6., 20. 6., 27. 6., 3. 10., 10. 10., 7. 11., 14. 11., 28. 11., 5. 12., 19. 12.

Rok 1949: 6. 1., 23. 1., 30. 1., 6. 2., 13. 2., 20. 2., 13. 3., 20. 3., 27. 3. nebo 3. 4. nebo 17. 4. nebo 8. 5., 15. 5., 12. 6., 26. 6.

b) *O posledních věcech člověka*

Strojopisy homilií *O posledních věcech* jsou explicitně datovány:

Cyklus *O posledních věcech* tedy Kajpr přednesl od 11. září 1949 do 12. února 1950, a to v těchto dnech:

Rok 1949: 11. 9., 18. 9., 25. 10., 2. 10., 9. 10., 16. 10., 23. 10., 6. 11., 13. 11., 20. 11., 27. 11., 4. 12., 11. 12.

Rok 1950: 8. 1., 15. 1., 22. 1., 29. 1., 5. 2., 12. 2.

c) *O rozličných aspektech víry*

Strojopisy kázání o rozličných aspektech víry nejsou většinou datovány. Jejich vznik je třeba datovat na základě chronologických údajů obsažených v nich samých a s pomocí dalších dostupných informací. Výsledky jsou v některých případech jen hypotetické.

9. 10. 1938 *Mše svatá*⁷⁵

únor 1949. Kap. Závěrečné evangelium: z denní liturgie citována vstupní modlitba svátku Nejsvětější Trojice, který v r. 1949 připadl na 12. 6.

75 ATJ, f. Adolf Kajpr. Původní název: „Promluva při závěrečné mši svaté Akademického týdne“. Datace: homilie je předválečná (chybí v ní zmínky o válce či poválečném dění typické pro léto r. 1945, poznámky z činnosti ji pro roky 1946–1950 neregistrují, dle zřetelně odpovídá předválečným textům); citace z knihy Vašicova překladu knihy Gogoľ, Nikolaj Vasiljevič. *Rozjímání o mši svaté*. Stará Říše: Marta Florianová, 1936, s. 104 – po r. 1936; Kajprova kazatelská činnost započala po návratu z formace (léto 1937), ale je nepravděpodobné, že by mu bylo svěřeno kázání na tak významné akci ihned poté; programy předválečných Akademických týdnů v Praze a na Svatém Kopečku jej nezmiňují, nejsou však zcela podrobné (*Na hlubinu, Filosofická revue, Našinec*); sblížení s dominikány a zapojení mezi představitele předválečného katolicismu dokládá článek v revue *Na hlubinu* (pozn. 2) k počátku r. 1939 a homilie v rozhlas z května a června 1939; obrat „sny o znovuzískání dělnictva, o vytváření nového hospodářského řádu“ je pravděpodobně narážkou na Stašek, Bohumil. *Nový hospodářský řád křesťanský: zásady a obsah nového křesťanského hospodářského řádu*. Praha: Vyšehrad, 1937, těžko však mohl

14. 5. 1939 *O zázracích Kristových*⁷⁶
 30. 7. 1939 *Ježíšův pláč nad Jeruzalémem*⁷⁷
 31. 12. 1939 *Adorace II*⁷⁸
 1940–1941 *Žít životem svatých (o bl. Anežce České)*⁷⁹
 1940–1941 *Připodobňovat se Kristu*⁸⁰
 28. 6. 1945 *Matka Bolestná v pekle války*⁸¹
 16. 12. 1945 *Pán je blízko*⁸²
 3. 3. 1946 *Láska I*⁸³

zaznít po nacistické okupaci v březnu 1939; odtud zúžení hypotetické datace na Akademický týden v Praze, který se konal 2.–9. 10. 1938 a jehož hlavní téma znělo: Iniciativa a aktivita v dnešním životě, což koresponduje s obsahem homilie: srov. VI. Akademický týden v Praze. *Filosofická revue* 1938, roč. 10, č. 6, s. II.

- 76 Archiv Národního muzea, f. Svatováclavská liga, kart. 10, i. č. 74 – duchovní přednášky v rozhlasu leden–červenec 1939. Původní název převzat. Datace uvedena na strojopise.
- 77 Archiv Národního muzea, f. Svatováclavská liga, kart. 10, i. č. 74 – duchovní přednášky v rozhlasu leden–červenec 1939. Původní název: Na evangelium 9. neděle po Sv. Duchu. Datace uvedena na strojopise.
- 78 ATJ, f. Adolf Kajpr. Původní název: neuveden. Datace: „posvěcujeme Kristu i tento konec roku“ – jde o adoraci na konci kalendářního roku; tužkou psáno: 31. 12. 1939; viz též slova „obzor je tak zachmuřen [...] zdá se nám, že nás každou chvíli může smést nějaká vlna [...]“. Učiň z nás, Pane, svůj lid, hrdý a statečný, jenž dovede imponovat svým klidem odpůrcům.“
- 79 ATJ, f. Adolf Kajpr. Původní název: „z úvodní promluvy“. Datace: text označuje Kajpra za ředitele Mariánské družiny; řeč je o bl. Anežce, takže je zřejmě míněna Mariánská družina učitelů pod ochranou Neposkrvněného Početí Panny Marie a blahosl. Anežky České; tu Kajpr vedl v l. 1940–1941; zmíněna je postní duchovní obnova; bezprostředně následující nedělní kázání zmiňuje evangelium Mt 4,1–11, jež se četlo na první neděli postní (Invocabit); ta připadla v r. 1940 na 11. 2., takže úvod duchovní obnovy by byl pravděpodobně v sobotu 10. 2.; v r. 1941 připadla na 2. 3., takže úvod duchovní obnovy by byl pravděpodobně v sobotu 1. 3.
- 80 ATJ, f. Adolf Kajpr. Původní název: „z nedělní promluvy“. Datace: text označuje Kajpra za ředitele Mariánské družiny; řeč je o bl. Anežce, takže je zřejmě míněna Mariánská družina učitelů pod ochranou Neposkrvněného Početí Panny Marie a blahosl. Anežky České; tu Kajpr vedl v l. 1940–1941; zmíněna je postní duchovní obnova; bezprostředně následující nedělní kázání zmiňuje evangelium Mt 4,1–11, jež se četlo na první neděli postní (Invocabit); ta připadla v r. 1940 na 11. 2.; v r. 1941 připadla na 2. 3.
- 81 ATJ, f. Adolf Kajpr. Původní název: neuveden. Datace uvedena na strojopise („u sv. Ignáce dne 28. června 1945“). Dále ze slov: „večerní pobožnost, paladiové oslavy“.
- 82 KAJPR, Adolf. Pán jest blízko. *Neděle* 1945, 16. 12., roč. 16, č. 7, s. 49–50. Tento text nebyl zaznamenán v bibliografii Kajproých textů uvedených v NOVOTNÝ, Vojtěch. *Maximální křesťanství*, s. 266–291.
- 83 ATJ, f. Adolf Kajpr. Původní název: „1. list sv. Pavla ke Korintánům, kap. 13“. Datace: ve třetí části citace z knihy LANG, Alois. *F. M. Dostojevský: křížová cesta náboženského myslitele ruského*. 1. vyd. Praha: Vyšehrad, 1946 – musí tedy jít o rok 1946 nebo roky další; v úvodu slova: „V těchto třech dnech před začátkem doby svatopostní se koná v našem kostele výstav nejsvětější Svátosti oltářní [...]“. Současně jsme však právě četli slavnou epištolu sv. Pavla o lásce.“ – perikopa 1 Kor 13,1–13 se četla tři dny před Popelčíní středou, o neděli druhé po Devátiku (Dominica in Quinquagesima), jež v r. 1946 připadla na 3. 3.; poznámky z činnosti dataci potvrzují: „3., 4., 5. března [1946] triduum Eucharisticum u sv. Ignáce“.

4. 3. 1946 *Láska II*
 5. 3. 1946 *Láska III*
 7. 5. 1946 *Maria, Panna čistá*⁸⁴
 12. 5. 1946 *Víra v Ježíše Krista, Syna Božího*⁸⁵
 květen 1946 *Maria, odlesk mateřské lásky Boží*⁸⁶
 květen 1946 *Maria v každodennosti křesťanské víry*⁸⁷
 8. 9. 1946 *Maria, Hvězda jitřní*⁸⁸
 28. 5. 1947 *Maria, Nástroj Ducha svatého*⁸⁹
 3. 8. 1947 *Spočinutí ve vševládající ruce Boží*⁹⁰
 22. 8. 1947 *Kristus cesta – křesťan poutník (o sv. Vojtěchu)*⁹¹
 17. 3. 1948 *Sv. Josef, Poctivec Boží, aneb Nepokradeš!*⁹²
 25. 4. 1948 *Prosebná modlitba*⁹³

84 ATJ, f. Adolf Kajpr. Původní název: neuveden. Datace uvedena na strojopise; poznámky z činnosti: žádné kázání s tímto datem nezaznamenáno; k 5. 5. 1946: „2. kázání májové u B. Srdce na Vinohradech“; k 8. 5. 1946: „1. májové kázání u sv. Ignáce“; k 19. 5. 1946: „4. májové kázání u B. Srdce (Virginitas Mariae)“ – obsahová shoda.

85 ATJ, f. Adolf Kajpr. Původní název: Nedělní kázání 3. neděle po Velikonocích 12. května. Datace z koincidence neděle a data 12. 5.; poznámky z činnosti: zaznamenáno kázání u sv. Ignáce.

86 ATJ, f. Adolf Kajpr. Původní název: neuveden. Datace: „četl jsem v těchto dnech ve *Svobodném zítřku*“ – týdeník byl zastaven ihned po únoru 1948, musí tedy jít o květen dřívější; „nepotřebujeme čist knihy o sv. Františku a o jeho lásce ke všemu tvorstvu, napsala nedávno *Lidová kultura*, protože dnes je pro svět cennější nenávisť než láska“ – viz -lg.- Nenávisť či láska? *Katolík* 1946, 2. 6., roč. 9, č. 11, kde jsou tato slova citována jako nedávno otištěná v *Lidové kultuře*; poznámky z činnosti: májová kázání u sv. Ignáce 21. 5., 22. 5., 23. 5. 1946; májová kázání u Božského Srdce Páně na Vinohradech: 26. 5. (Maria orationis magistra), 31. 5. 1946.

87 ATJ, f. Adolf Kajpr. Původní název: neuveden. Datace: „končí máj [...] s májem končí i naše mariánské pobožnosti“, „všechny ostatní režimy sní také o ráji, který slibují, jdou však k němu přes hromady obětí“ – pravděpodobně před únorem 1948; „učení o Prozřetelnosti, jejíž je dnes svátek“ – svátek nezjištěn, snad míněn svátek Navštívení Panny Marie, který připadá na 31. 5.; poznámky z činnosti: k 31. 5. zaznamenáno jediné májové kázání, a to 31. 5. 1946: „poslední májová u B. Srdce na Vinohradech“.

88 ATJ, f. Adolf Kajpr. Původní název: neuveden. Datace: „V dnešní svátek Narození Panny Marie“ (= 8. 9.); poznámky z činnosti: k 8. 9. 1946 zaznamenáno jediné kázání, u sv. Ignáce.

89 ATJ, f. Adolf Kajpr. Původní název: neuveden. Datace z koincidence mezi triduem po Duchu svatém a májovou pobožností: letnice připadly na květen v r. 1947 (25. 5.), takže májová pobožnost se konala toho roku v třídení 26.–28. 5.; poznámky z činnosti: zaznamenáno májové kázání 28. 5. v Nuslích.

90 KAJPR, Adolf. Kázání k posvěcení chrámu. *Logos: časopis pro homiletiku a katechetiku* 1947, 1. 9., roč. 2, č. 7, s. 401–405. Datace uvedena v textu. Homilie pronesena v průběhu bohoslužby, při níž arcibiskup Josef Beran posvětil kostel sv. Jana a Pavla v Horní Bečvě.

91 ATJ, f. Adolf Kajpr. Původní název: Promluva v kostele sv. Ignáce při oslavách sv. Vojtěcha. Datace: poznámky z činnosti: „22/VIII [1947] Svatovojtěšské kázání u sv. Ignáce 7 h. večer“.

92 ATJ, f. Adolf Kajpr. Původní název: neuveden. Datace z koincidence slov „konáme zde přípravnou nověnu na svátek sv. Josefa“ a tématu „nepokradeš“; poznámky z činnosti: u 17. 3. 1948 zaznamenáno kázání v kostele sv. Josefa u kapucínů s tématem „Nepokradeš!“

93 ATJ, f. Adolf Kajpr. Původní název: neuveden. Datace: vězňové z Dachau slaví „čtřetí výročí

- květen 1948 *Čas Božího navštívení*⁹⁴
 27. 5. 1948 *Boží Tělo*⁹⁵
 1. 6. 1948 *Ježíšovo lidské Srdce, Srdce Boha samého*⁹⁶
 2. 6. 1948 *Ježíšovo Srdce, zjevení pravé lásky*⁹⁷
 3. 6. 1948 *Ježíšovo probodené Srdce, zdroj života*⁹⁸
 5. 7. 1948 *Prosba o víru církve (bratři soluňští vs. Jan Hus)*⁹⁹
 1948 *Maria, Matka Bolestná*¹⁰⁰
 27. 2. 1949 *Adorace I*¹⁰¹
 28. 2. 1949 *Posvěcení*¹⁰²
 15. 4. 1949 *Smrt Ježíše Krista*¹⁰³

svého osvobození americkou armádou“; „loňské sucho“ (1947), „dnešnímu dnu, dnu sv. Marka evangelisty“ (= 25. 4.); poznámky z činnosti: zaznamenáno jediné kázání.

- 94 ATJ, f. Adolf Kajpr. Původní název: neuveden. Datace z koincidence slov „kázal jsem naposled v tomto kostele“ a zmínky o probíhajících bojích v Jeruzalémě (od konce listopadu 1947 do 18. 7. 1948, zvl. květen–červen 1948); poznámky z činnosti: mohlo by jít o kázání u sv. Václava ve Vršovcích (21. 5., 28. 5.), ale není to jisté.
- 95 ATJ, f. Adolf Kajpr. Původní název: „Boží Tělo“. Datace: „1948 – 27. 5.“; poznámky z činnosti: „27. 5. 1948 – kázání u sv. Ignáce 2x dopol. (Boží Tělo)“.
- 96 ATJ, f. Adolf Kajpr. Původní název: neuveden. Datace: „v tomto měsíci Božského Srdce a v tomto chrámě Božského Srdce“; poznámky z činnosti: 1.–3. 6. 1948 „triduum přípravné před svátkem BSP na Vinohradech“. Zřejmě první homilie v pořadí, tedy 1. 6. (svátek samotný 4. 6. 1948).
- 97 ATJ, f. Adolf Kajpr. Původní název: neuveden. Datace: „snažil jsem se vám včera ukázat krásu jeho Srdce“, „Srdce, jehož božskou krásu jsme včera si připomínali“ – druhý den výše zmíněného tridua. „Nemilujeme slovy ani jazykem, nýbrž skutkem a v pravdě. Tak jsme četli minulou neděli“: lekce připadla na druhou neděli po sv. Duchu, v r. 1948 na 30. 5.
- 98 ATJ, f. Adolf Kajpr. Původní název: neuveden. Datace: nejasná. Lekce ze svátku Nejsvětějšího Srdce Ježíšova. Vnitřní souvislost s předchozími homiliemi výše zmíněného tridua.
- 99 ATJ, f. Adolf Kajpr. Původní název: neuveden. Datace uvedena na strojopise. Dále slova: „Je večer 5. července“; poznámky z činnosti: u 5. 7. 1948 zaznamenáno kázání „Hus a soluňští bratři“ v kostele sv. Ignáce.
- 100 ATJ, f. Adolf Kajpr. Původní název: neuveden. Datace: v NOVOTNÝ, Vojtěch. *Maximální křesťanství*, s. 80 byla promluva datována do roku 1948, a to poukazem na slova „od konce války jsou jen tři léta“. Ta jsou ovšem ve skutečnosti obsažena v jiné homilii zaznamenané na rubu téhož papíru. Datace: nejistá. Opětovné použití papíru však svědčí pro týž rok – 1948.
- 101 ATJ, f. Adolf Kajpr. Původní název: neuveden. Datace: v NOVOTNÝ, Vojtěch. *Maximální křesťanství*, s. 80 stanovena do roku 1948 z odkazu na nedávno vydanou knihu *Plná slávy*. Může však jít i o dobu mírně pozdější – rok 1949. Viz slova „tyto naše předpoštní adorace“ a poznámky z činnosti: u 27. a 28. 2. 1949 zaznamenány „eucharistické promluvy k masopustní adoraci“ u sv. Ignáce.
- 102 ATJ, f. Adolf Kajpr. Původní název: neuveden. Datace: „v těchto dnech adorace“ – druhý den výše zmíněných masopustních adorací. „Slova sv. Pavla z nedělní epištoly: Kdybych rozdál chudým...“: lekce z druhé neděle po Devítníku (Quinquagesima) čili z neděle před Popeleční středou; v r. 1949 byla Popeleční středa 2. 3. a Quinquagesima 27. 2.
- 103 ATJ, f. Adolf Kajpr. Původní název: „Velký pátek 1949“. Datace: Velký pátek připadl r. 1949 na 15. 4.; poznámky z činnosti: 15. 4. 1949 „Velkopáteční kázání u sv. Ignáce ½ 8 h. večer“.

26. 2. 1950 *Kristova křížová cesta I*¹⁰⁴
 5. 3. 1950 *Kristova křížová cesta II*
 12. 3. 1950 *Kristova křížová cesta III*

Z uvedených údajů plyne, že homilie byly (až na šest výjimek spadajících do let 1938–1941) proneseny mezi 28. červnem 1945 a 12. březnem 1950.

Ediční poznámka

a) *O mši svaté*

Strojopisy *O mši svaté* jsou uloženy v Archivu České provincie Tovaryšstva Ježíšova (Praha) ve fondu Adolf Kajpr. Pocházejí ze dvou zdrojů.

Jeden strojopis pochází z pozůstalosti paní Evy Chaloupecké. Přináší původní znění většiny (ne ale všech) promluv, většinou (ne ale vždy) datovaných, neredigovaných. Strojopis má vcelku jednotnou grafickou úpravu, texty jsou pečlivě opsány.

U druhého strojopisu, nesoucího ručně psaný název *O mši svaté*, nelze blíže upřesnit, jak se jej podařilo v Archivu České provincie Tovaryšstva Ježíšova (Praha) uchovat. Jeho přílohou je i cenzorský posudek uvedený formulářem *Iudicium censoris*. Text má 223 strojem psaných stran. Není členěn do kapitol ani opatřen poznámkovým aparátem. Neprošel jazykovou, stylistickou ani věcnou korekturou. Není datován souhrnně ani průběžně.

Pro naše vydání byl strojopis upraven běžným způsobem. Obě verze byly porovnány, podstatnější obsahové rozdíly uvedeny v poznámkách pod čarou. Text byl rozčleněn do kapitol, které byly odvozeny z pořadu mše svaté a nekryjí se nutně s tím, jak byly členěny Kajprovy původní homilie. Názvy kapitol byly tedy vloženy až nyní. Kurzivou byly vyznačeny liturgické texty, které Kajpr komentoval.

b) *O posledních věcech člověka*

Strojopisy devatenácti dochovaných kázání *O posledních věcech člověka* jsou uloženy v Archivu České provincie Tovaryšstva Ježíšova (Praha) ve fondu Adolf Kajpr. Pocházejí ze dvou zdrojů.

¹⁰⁴ ATJ, f. Adolf Kajpr. Původní název: neuveden. Datace: „Dokončili jsme před čtrnácti dny své úvahy o tzv. onom světě. Nyní je doba postní...“ Promluvy o posledních věcech byly ukončeny 12. 2. 1950. Poznámkový sešit: záznamy o kázání u sv. Ignáce k 26. 2. 1950, 5. 3. 1950 a 12. 3. 1950.

Jedním z nich je pozůstalost paní Evy Chaloupecké, v níž se zachoval jeden strojopis s promluvami od 11. 9. 1949 do 20. 11. 1949, jeden s promluvami od 11. 9. 1949 do 5. 2. 1950, jeden s promluvami od 8. 1. 1950 do 12. 2. 1950 (v tomto případě jde o fragment začínající na straně 48, na níž také končí homilie z 11. prosince 1949) a jeden s promluvami od 11. 9. (mylně: 11. 12.) 1949 do 27. 11. 1949. Jednotlivé verze mají rozdílné počty strojem psaných stran.

Druhým zdrojem je strojopis, který nese na první stránce červený otisk razítka: Milada Kolmanová, Popovice 40, p. Předmostí u Přerova. Nelze blíže upřesnit, jak se jej podařilo uchovat. Má 38 strojem psaných stran.

Strojopisy neprošly jazykovou, stylistickou ani věcnou korekturou. Nejsou nadepsány, název byl vytvořen až nyní. Pro naše vydání byly upraveny běžným způsobem. Členění do kapitol bylo vytvořeno již ve strojopisech, odpovídá jednotlivým kázáním. První, druhá, třetí a pátá kapitola nebyla nadepsána: tyto názvy jsou výsledkem redakce. Ostatní názvy jsou obsaženy přímo ve strojopisech.

Datace promluv je uvedena přímo v textu. V edici je přenesena do poznámek pod čarou.

c) *O rozličných aspektech víry*

Pouze dvě ze čtyřiatřiceti dochovaných kázání *O rozličných aspektech víry* vyšla tiskem (viz výše). Dva strojopisy promluv přednesených roku 1939 v Českém rozhlasu jsou uloženy v Archivu Národního muzea. Dvacet devět strojopisů a jeden rukopis kázání jsou uloženy v Archivu České provincie Tovaryšstva Ježíšova (Praha) ve fondu Adolf Kajpr. U patnácti z nich nelze blíže upřesnit, jak se je podařilo uchovat. Čtrnáct jich pochází z pozůstalosti paní Evy Chaloupecké.¹⁰⁵

Neprošly jazykovou, stylistickou ani věcnou korekturou. Většina z nich není nadepsána – názvy byly vytvořeny až nyní. Pro naše vydání byly upraveny běžným způsobem.

¹⁰⁵ V té byly uchovány i texty zde neotištěné: „slíbená modlitba z duchovní obnovy“, modlitba začínající slovy „Pane Ježíši Kriste, my jsme se zde dnes shromáždili...“, dva exempláře textu „Básnická próza k oslavě svátku bl. Anežky Přemyslovny“ (jeden z nich nese na první stránce červený otisk razítka: Milada Kolmanová, Popovice 40, p. Předmostí u Přerova), tři dopisy s oslovením „Milá Emilko“ (16. 12. 1946, 14. 7. 1948, 22. 9. 1949).

d) Další poznámky o edičním postupu

Pro edici všech kázání platí: Citace z Písma byly opatřeny odkazy. Poznámkový aparát však nebyl zmnožován odkazy na mimobiblické a mimoliturgické texty, které Kajpr citoval. V některých příliš dlouhých pasážích byl text rozdělen do kratších odstavců. Velmi mírné byly opravy a úpravy jazykové. Týkaly se evidentních chyb, stylisticky neklidných pasáží, nepravidelného užití velkých písmen (např. slova Obět-obět,

Kříž-kříž atd.) apod. Sjednoceny jsou začátky a konce promluv, na nichž se někdy dochovalo oslovení „Drazí v Kristu!“ a závěrečné „Amen“.

Poděkování

Texty byly z velké části přepsány studenty Katolické teologické fakulty Univerzity Karlovy, jejich příbuznými a přáteli. Jim všem patří vřelé poděkování.¹⁰⁶

Zvláštní dík náleží provinciálovi České provincie Tovaryšstva Ježíšova, P. Josefu Stuchlému SJ, který dal souhlas ke zveřejnění textů, jež zde přinášíme.

Závěrečná slova díky jsou adresována P. Josefu Čunkovi SJ, jemuž je tato kniha věnována. Celá moje rodina je mu vděčná za mnohé. Mimo jiné i za pastýřskou odvalu, s níž u sv. Ignáce otevřel prostor úctě k P. Adolfu Kajprovi SJ.

¹⁰⁶ *O mši svaté*: Marie Benáková, Jana a Kateřina Dračínská, Miluše Kalačová, Jan Martínek, Žaneta Moravcová, Marie Novotná, Vojtěch Roztočil, Klára Solničková, Kateřina Turková, Nina Weissová a Jana Zimmermannová. – *O posledních věcech člověka*: Marie Benáková, Jana Dračínská, Miroslav Důra, Martin Froněk, Jan Martínek, Vojtěch Roztočil, Klára Solničková, Jana Zimmermannová. – *O rozličných aspektech víry*: Vojtěch Novotný, Klára Solničková, Nina Weissová, Vojtěch Novotný.

0 mši svaté

Úvod

Ačkoliv¹ je to proti všem obvyklým názorům na křesťanství, přece je pravda, a dnešní evangelium nám to znovu připomíná, že totiž křesťanský život je pozvání na svatbu, že křesťanský život je důvěrné, blízké soužití s Bohem. A naše hlavní bída je právě v tom, že o tom nejsme přesvědčeni. Proto má křesťanství tak malý vliv na náš život, proto se maloučko lišíme v životě od ostatních, kteří nejsou křesťané nebo kteří jsou křesťané jen podle jména.

Takovým ústředním ohniskem našeho křesťanského života je mše svatá. Uznáte, že i to je nám přamálo známo. Proto tolik a tolik křesťanů vůbec nikdy na mši svatou nejde, a proto tak mnozí z těch, kteří na ni přijdou, jdou na ni jednak ze starého zvyku, nebo proto, že je to přikázáno, že je to přikázáno pod hříchem, ale skutečnou vnitřní potřebu na mši svatou jít sami také necítí, a proto se na mši svaté poměrně dost nudí, nebo se sice nenudí, přece ji však také neslaví v pravém duchu a následkem toho se z ní vrátí přamálo posílení a přamálo proniknutí Duchem Kristovým, jak by tomu mělo být.

Protože o tomto ústředním postavení mše svaté jsem naprosto a hluboce přesvědčen, protože jsem přesvědčen, že jakákoliv obnova veškerého duchovního života a tím také veškerého života mravního a společenského, zkrátka celého života,² začíná a končí právě v našem prožívání mše svaté, proto chci v těchto svých kázáních o mši svaté mluvit a přispět tak poněkud k jejímu lepšímu pochopení, protože v ní je skutečně všechno, a když se jí naučíme rozumět a ji prožívat, pak budeme opravdu nepřemožitelní ve všech životních situacích. Řekl jsem prožívat, protože mše svatá se sice skládá ze slov, ale ve své podstatě je to děj, je to drama,

1 **Promluva z 5. října 1947.** Vstupní slova: „Nám se to sice nezdá, dnešní evangelium...“

2 V promluvě místo „zkrátka celého života“ stojí: „a všeho“.

a sice ne divadelní drama, kde se dělá něco „jakoby“, nýbrž nejskutečnější skutečnost, jaká na této naší zemi vůbec kdy existuje.

Je to skutečnost nekonečná, bezmezná jako Bůh sám, do které však přesto se máme stále víc a víc pohružovat a se svým Bohem se tam setkávat.

Chtěl bych tedy dnes krátce připomenout podstatné jádro mše svaté, v příštích nedělích pak probírat jednotlivé její částky a úkony.

Ve svém celku je mše svatá krásně ucelenou jednotou, která právě svou uceleností přispívá k harmonickému rozvíjení všech našich náboženských potřeb. Proto bychom se měli snažit, abychom byli na celé mši svaté, měli bychom nechat na sebe zapůsobit všemu, co v ní je, aby nás proměnila, aby nás postupně vtrhovala do živého společenství s Bohem, které se zde odehrává ještě zastřené, které však má přejít jednou do nezastřeného jasu přítomnosti Boží tváří v tvář.

Připomeňme si znovu základní náboženské skutečnosti křesťanství. Skutečností nejzákladnější je svatý, silný a nesmrtelný Bůh, z něhož a pro něhož je všechno.³ Čím více, čím vědoměji dovedeme už zde na zemi pocítovat své visení na Bohu, svou životní závislost na něm, které bychom nadarmo a šíleně chtěli kamkoliv utíkat, tím opravdověji žijeme, tím také blaženěji žijeme.

Ten, kdo poctivě a pravdivě tento svůj poměr k Pánu Bohu pozná, nemůže po ničem jiném více zatoužit, než aby se tomuto Bohu odevzdal co nejúplněji. Toto odevzdání se Bohu nazýváme obětí. My jej nevidíme, my se s ním nemůžeme na této zemi setkat, chceme-li však přesto naznačit tuto svou touhu, dát se mu, dáváme mu své dary. I u lidí to tak děláme. I malým lidem bychom chtěli dát sami sebe, a nemůžeme-li jim dát sebe, dáváme jim své dárky. Pánu Bohu nemůžeme nic dát; cokoliv jsme a cokoliv máme, je jeho a od něho, a přece i jemu dáváme dárky. Je to samozřejmé, protože ani mezi lidmi nedáváme dárky jenom proto, že jich někdo potřebuje, nýbrž prostě, aby byly symboly a představiteli nás samotných, našeho nitra, našeho srdce, naší vlastní touhy dávatí se. Krása daru se neměří velikostí daru – a proto můžeme mít mnohem větší radost z nějaké celkem bezcenné dětské hračky, o které víme, že nám ji dává opravdu upřímná láska, než z drahocenných klenotů, které by nám nabízelo jen vypočítavé sobectví.

U Pána Boha to platí mnohem více než kdekoliv jinde. Naprosto nepotřebuje našich darů, nechce našich darů, nýbrž chce nás, naše čistě, upřímně, oddané nitro chce. Jestliže to mu nechceme dát, jsou marny

3 Srov. Řím 11,36.

všecky ostatní dary. Nejsme pravděpodobně svatí, možná, že nikdy svatí nebudeme, ale měli bychom mít aspoň jiskřičku touhy po tom být svatí, tj. být takoví, jaké nás Bůh chce mít, být mu trochu podobní. Jeden takový předpoklad, jak bychom měli k oběti přistupovat, Pán Ježíš výslovně připomíná: nemít v srdci nenávist, svár, nepřátelství. Říká tomu nenávist proti bratřím, ale protože všichni lidé jsou naši bratři, tedy to znamená jakoukoliv nenávist: „Přinášíš-li svůj dar k oltáři a rozpomeň se, že bratr tvůj má něco proti tobě, zanech tam svůj dar, jdi, smíř se s ním, dohodni se s ním, a teprve tehdy přijď a obětuj svůj dar.“⁴ Zdali pak myslíme na to my, když na mši svatou jdeme? Sotva. Právě proto ze mše svaté tak málo máme, právě proto se obyčejně z ní vracíme stejní, jak jsme na ni přišli.

Ale vraťme se k našemu pojmu oběti. Řekl jsem, že to je dar, jež přinášíme Bohu, abychom naznačili svou touhu dát mu sebe sama, dojít k němu. Ale náš poměr k němu je zkomplikován naší hříšností. Podivná vzdornost a neposlušnost se vlní v každém z nás, pak naše lenost a smyslnost a pýcha, to vše jako mrak se staví mezi nás a Boha. My to víme, a přece tak často jdeme svou cestou. Ale on nás přesto znovu vábí k sobě, vzbuzuje v nás lítost a touhu po návratu. A tehdy také bereme své dary a chceme ho jimi usmířit. Voláme: *Má vina*; cítíme, že za ni zasluhujeme trestu, a naše oběť pak dostává rys ničení. Teče krev byků a ovcí, beránků a koz, často i lidská krev. Celé proudy této krve často tekou, sloupy dýmu stoupají k nebesům, a přece je to většinou marné, protože Bůh nepotřebuje nic z toho, nýbrž potřebuje naše skutečně litující, skutečně změněné srdce, a to tam tak zřídka bývá.

Proto přichází Kristus. Přichází, aby nás naučil, jak se máme chovat k Otcí, jak jej máme poslouchat, jak jej máme ctít, jak jej máme milovat. Učí nás tomu nejen slovy, nýbrž celým svým životem. „Můj pokrm je činiti vůli toho, který mne poslal.“⁵ Jeho vůle je mým nejzákladnějším životním zákonem. Jeho vůle pak je být pravdivý, být čistý, být dobrý, a sice za všech okolností, ať to stojí třeba tělesný život. Při plnění této nejsvětější Otcovy vůle se stává, jak víte, Ježíš Kristus obětí, krvavou obětí kříže, při ní nám ukazuje, jak těsně se třeba přimknouti k Bohu, jak velice on zasluhuje, abychom mu dali nejenom nějaké své dary, nýbrž abychom se mu dali celí, protože tehdy jen jsme spaseni. Jedině v jeho rukou je skutečný život a z jeho rukou nás nikdo nemůže vyrvat. „Bratři, Kristus se stal pro nás poslušným až k smrti, a to k smrti Kříže.“⁶ Jako

4 Mt 5,23.

5 Jan 4,34.

6 Flp 2,8.

stále se vracející refrén znějí tato slova po několik dní ve Svatém týdnu. Tuto oběť přinesl Kristus v našem těle. V těle lidském, které je tzv. mikrokosmem, souhrnem všech prvků a složek ostatního světa. Ale protože to tělo je Tělem Božím, proto jeho oběť má nekonečnou cenu, která všechno ostatní vykupuje a každé jiné naší oběti dává cenu.

Starokřesťanský básník Fortunatus zpívá o této oběti, jak při ní prýští svatá Krev a voda⁷ a jak tím proudem je obmývána, to znamená očišťována, to znamená spasena země i moře, světy i hvězdy.

Tato jediná krvavá oběť kříže, protože je to Boží oběť, má nekonečnou účinnost. Jakékoliv by mohly být naše zločiny, všechny je převažuje ona svou účinností, působí stále stejně do nekonečna prostorů a do nekonečna časů. Tu je jeden z bodů, který nás dělí od starých, věřících protestantů. Říkám od starých, věřících, kteří totiž skutečně věřili, že Ježíš Kristus je Syn Boží, jenž nás vykoupil svým křížem. Dnes jsou totiž mnozí protestanti, kteří jej již tak nechápou. Ti staří, věřící tedy namítali: Vy říkáte, že mše svatá je Kristova oběť. Ale to je rouhání. Tím snižujete tu pravou, vlastní oběť kříže, tím naznačujete, jako by nebyla dost účinná, že proto je ji třeba vždy opakovat znovu. Ti staří, věřící protestanté proto neuznávají mši svatou jako oběť.

Naproti tomu katolíci odpovídají: My také víme dobře, že oběť kříže je nekonečná a že k ní nelze ničeho přidávat. Ale láska nikdy nesnižuje velikost, nýbrž ji vždycky jenom ještě jasněji z jiné stránky projevuje. Oběť je nejvyšší vzepětí náboženského života, Pán Ježíš nás přišel takovému životu naučit, jak to, že by nás zde byl nechal s prázdnýma rukama, jak to, že bychom nikdy nemohli sami přinést Bohu také oběť jeho skutečně hodnou? On, jehož láska je všemohoucí a jehož láska je tak vynalézavá. Vždyť přece jeden starozákonní prorok, nebo vlastně Bůh ústy toho proroka, kdysi věstil: „Od východu slunce až na západ a na každém místě bude obětována jménu mému oběť čistá.“⁸ Kde je ta oběť? Je to jen vnitřní oběť našich tužeb? Ale člověk není jen duch, je duch vtělený, jenž se potřebuje projevit smysly, jenž chce vidět, mluvit, cítit, hmatat, chutnat. My věříme proto, že ono proroctví Malachiášovo se splnilo, že Pán Ježíš nám skutečně zanechal viditelnou oběť. Protestanté říkají: Nic jasnějšího a určitého není o tom v Písmě svatém, katolíci však odpovídají, že o tom mluví tradice, že od dob apoštolských se věřící na mši svatou jako na oběť dívali a že Duch svatý, jenž je s námi až do skonání světa, by nás nemohl nechat bloudit. I my tedy věříme a vyznáváme, že jediná krupě

7 V promluvě chybí: „a voda“.

8 Srov. Mal 1,11.

Kristovy krve může na věky spasit celý svět, věříme však, že Kristus nás miluje stejně, jako miloval ty, s nimiž viditelně byl, a proto chce i s námi být, proto sestupuje⁹ mezi nás, abychom jej vzali a obětovali Otcí. Tak mu můžeme dát skutečně něco, co je drahocennější než všechny světy, tak mu můžeme dát sami sebe, protože Kristův život je v nás. Ta oslnivá svatost Beránkova rozlévá svůj lesk i na nás, ačkoliv jsme tak ubohoučci.

Vidíte, to je tedy obsah mše svaté. Snad cítíte trochu, že to je skutečně úžasné drama. Cítíte snad také trochu, jak úžasné by se musilo změnit naše celé myšlení a cítění, kdybychom tak opravdu mši svatou začali prožívat. Jak nesmírné by musilo být naše bohatství a naše sebevědomí! Kéž bychom konečně jednou poznali svou důstojnost!¹⁰

Vždy¹¹ nový a nový záblesk oběti kříže do naší konkrétní přítomnosti, toť mše svatá. A vezměme to slovo záblesk ve vši plnosti a síle. Jejím srdcem a duší je Ježíš Kristus, jenž zázrakem své božské všemohoucnosti se stává přítomným mezi námi pod způsoby chleba a vína, zpřítomňuje, obnovuje svou oběť za nás, sestupuje do našich rukou, abychom jej my sami mohli přinést Otcí jako oběť nekonečné ceny, abychom i my skrze něho dospěli k Otcí. Toto tajemství se dokonává při mši svaté, při tzv. proměňování nebo pozdvihování, jak my u nás říkáme. Toto tajemství je stejné vždy v každé mši svaté, ať je to mše vánoční nebo dušičková, ať je to slavná mše papežská nebo mše, kterou starý třesoucí se kněz slouží třeba někde v moderních katakombách.

Měli bychom si být hodně vědomi této zásadní stejnosti každé mše svaté, a nezvykat si proto, že musíme být na mši svaté jenom v tom nebo onom kostele, nebo dokonce jen když slouží ten nebo onen kněz. Čím více zmizí pro nás všechn ten měnlivý vnějšek, čím více budeme cítit přítomnost jediného a vždy stejného pravého Obětníka, tím více si budeme moci říct, že slavíme mši svatou skutečně v pravém duchu Kristově.

Ale úplně se nám to sotvakdy podaří. Zůstaneme totiž vždy lidmi upoutanými na určitou chvíli času a určité místo, zůstaneme lidmi, kteří nesou s sebou nesčetnou řadu vzpomínek a vjemů, zůstaneme prostě lidmi, u nichž se jejich nitro dostane do pohybu jen tehdy, když vnější svět je svými úderý rozvlí a vzruší. Církev svatá to ví. Zná lidské srdce jako nikdo jiný, protože je již po tisíciletí mateřsky pozoruje a zkoumá. Proto obklopila ono prosté a vždycky stejné tajemství novozákonní oběti

9 V promluvě následuje: „denně mezi nás a že celou svou lásku, která jej kdysi držela kříží, zpřítomňuje na našich oltářích, že sestupuje...“.

10 V promluvě chybí: „konečně jednou“.

11 **Promluva z 12. října 1947.** Vstupní slova: „Začal jsem minule mluvit o mši sv. Řekl jsem, že jejím srdcem a duší je Ježíš Kristus...“

věncem obřadů a modliteb, proto používá při něm pestrých rouch a hořících svíček a varhan a zpěvů, a všechno to má být pomůckou k lepšímu prožití a procítění onoho ústředního tajemství. Někdy, ba velmi často, tomu bývá naopak: Ulpíváme jen na těch vnějšnostech, jdeme např. na mši svatou jen tak kvůli nějaké zvláštní hudbě, nebo kvůli podívané, která se při tzv. slavné mši svaté rozvíjí, nebo kvůli nádherně vyzdobenému oltáři, a zapomeneme snad úplně na toho, jenž tomu všemu dává smysl, jenž tomu všemu dává život, jenž zabraňuje, aby to vše nebylo jen marné divadlo, nýbrž skutečný zdroj života a síly.

Čím více budeme těm obřadům a modlitbám rozumět, tím snáze nás přivedou k ústřednímu tajemství mše svaté, splní tak svůj vlastní úkol a přivedou nás skutečně k prameni spásy.

Začneme se tedy tak dívat na mši svatou. Vyjděme s knězem, když přichází k oltáři, a všimějme si, co dělá a proč to dělá.

Kněz, jak víte, přichází oděný ve zvláštní roucha. Ta roucha jsou někdy nádherná, a tak se setkáváme s problémem bohatství Církve, s námitkou, že Kristus Pán v ničem takovém nechodil, že jeho první učedníci byli chudí rybáři atd. Lidé přicházejí s námitkou, kterou vyslovil Jidáš Kristu Pánu do očí, když jej Maria, sestra Lazarova,¹² pomazala drahocennou mastí: „Nač takové mrhání? Vždyť se to mohlo prodat a dát chudým.“ A Pán Ježíš, jehož slova nám musejí být směrodatná, odpovídá, jak víte: „Chudé máte vždycky s sebou, mne však nemáte vždycky s sebou.“¹³ Jako mnohá jiná odpověď Krista Pána, je i tato odpověď dosti nejasná. Je to odpověď varující před jednostranností. I o chudé je třeba se starat, i o Boží věci. Jak mnoho o chudé a jak mnoho o Boží věci, je těžko jednou provždy říci, je však jisté, že každá jednostrannost je špatná, není křesťanská. Není možné stavět pouze nádherné chrámy a nepomyslet na naše bratry, kteří bydlí mnohdy v příbytcích, které se podobají chlévu, v jakém se v Betlémě narodil Kristus Pán. Kdybychom však na druhé straně chtěli stavět pouze hygienické byty a zahradní města a zapomněli úplně na kostely, věrte, že bychom v těch velmi moderních bytech byli méně šťastní než v těch předešlých, chudých, chlévům podobných bytech. Nebudme jednostranní, spojujme tělo i duši, tak jak je Bůh sám v nás spojil, a bude všechno dobře.

Do nádhery při bohoslužbách se může vmísit mnoho lidské ješitnosti. Sebe sama tam mohou mnohdy ti štědrí dárci oslavovat, kteří tím více myslivají sami na sebe, čím křiklavěji na ty dary vrývají svá jména, čím

12 V promluvě: „když jej Magdalena“.

13 Srov. Jan 12,5.8.

méně se spokojí tím, že o jejich daru ví Ten, jenž vidí v skrytě¹⁴ a jenž nikdy nezapomíná. Ve své podstatě je to však otázka skutečné víry a pravé lásky. Věřím-li, že pravá, živá Kristova krev je po proměňování v kalichu na oltáři, vím-li trochu, co to je úcta, láska a vděčnost, pak se jistě snažím, aby ona krev nebyla v nějakém zrezavělém plecháčku, nýbrž dám ji do nádoby nejkrásnější a nejemělečtější, jakou jsem schopen udělat a sehnat. Pán Ježíš je Stvořitelem všech věcí: prostých i drahocenných, byl by stejně svatý a velebný v obyčejné skleničce jako v démantové monstranci, protože však našim pojmům o vznešenosti odpovídá zlato a hedvábí více než rez a pytlovina, proto soudíme normálně, že právě to zlato a drahé kameny a perly a brokáty jsou lépe použity, zdobí-li naše oltáře a svatostánky, než když na prstech a hrdlech různých zbohatlíků a zbohatlic budí u jedněch vášnivou smyslnost a žádostivost a u druhých nenávisť a závist.

Po tomto vysvětlení snad uznáme, že je, abych tak řekl, lidštější, přicházeli-li kněz k oltáři v hedvábném mešním rouchu než v pytlovině nebo třeba jen v obyčejném civilním šatě. Kdokoli má trošičku lidskou psychologii, normální city lidského srdce, nepotřebuje jistě dalších výkladů.

Jistě jste si také všimli, že ona mešní roucha knězova mají různé barvy. Ačkoli jsem řekl a ačkoli znovu připomínám, že vlastní jádro mše svaté je stále stejné, přece zase je jasné, že se během roku mísí do našeho slavení mše svaté různé nálady a dispozice. V jiném duchu slavíme mši svatou vánoční nebo velikonoční a v jiném duchu requiem za zemřelé a opět v jiném duchu nějakou kající mši svatou, v níž prosíme např. za mír nebo za dešť atd. A podle toho se mění také barva mešních rouch. Je to opět snaha skrze smysly dojít k duši a v ní zvýšit vnímavost pro tajemství.

Skoro všechny opravdové svátky se slaví v barvě bílé. Skoro všechny svátky Pána Ježíše, tj. Vánoce, den jeho příchodu mezi nás, Velikonoce, den jeho vítězství nad smrtí, svátek Krista Krále, jak jej budeme slavit za čtrnáct dní, stejně tak slavíme v bílé barvě všechny svátky mariánské, stejně tak slavíme v bílé barvě svátky svatých vyznavačů a panen.

V červené barvě slavíme především svátky svatodušní, protože je to barva ohně a protože Duch svatý sestoupil na apoštoly v podobě ohnivých jazyků, protože je to barva ohně lásky a Duch svatý je zosobněná nekonečná Boží láska. V červené barvě slavíme také svátky mučedníků, např. sv. Václava a sv. Jana Nepomuckého, sv. Petra a Pavla atd., protože i jejich láska byla tak ohnivá, že dali za Krista Pána svůj život, a proto-

14 Srov. Mt 6,4.6.18.

že podle slov Krista Pána samotného nikdo nemá větší lásky, než kdo dává život za přátele své.

A v těchto nedělích po svatém Duchu máme např. barvu zelenou. Církevní rok totiž symbolizuje jaksi celé dějiny lidstva a tyto neděle před adventem, před Vánoci, znázorňují doby, kdy Kristus Spasitel nebyl ještě mezi námi, ještě se nestal člověkem, kdy mělo lidstvo pouze naději na jeho příchod. Zelená barva je barva mladého osení, mladého obilí, které svou zelení dává naději na příští úrodu, zelená barva tedy, jako barva naděje, i v našich chrámech vyjadřuje naděje, že zase přijde Pán a všichni svatí jeho s ním a bude v onen den světlo velké. V adventě a v postě, tj. před velikými svátky, rovněž tak v předvečerech čili svatvečerech nebo-li vigiliích jiných velkých svátků se oblékáme do fialových rouch, do barvy pokorného pokání, kterým se máme a chceme připravit na ony velké svátky. Stejně se odíváme do fialových rouch, když sloužíme nějakou mši prosebnou, např. za mír, za odvrácení hladu, za uzdravení nemocných apod. Konečně pak ve mších za zemřelé užíváme černých rouch.